
MĂNĂSTIREA CURCHI. ISTORICUL ȘI REZULTATELE CERCETĂRILOR ARHEOLOGICE DE SALVARE DIN ANUL 2006

Valeriu Bubulici
Mihai Onilă

În regiunea pitorească a Codrilor Orheiului, din preajma râulețelor Ichel și Vatici, se află o bună parte din mănăstirile Basarabiei. Aici, printre mănăstirile: Hirova, Tabăra, Răciula (de maici), Hîrjauca, Hîrbovăț, Frumoasa, Țigănesti, este și mănăstirea Curchi (de călugări). Ea se afla pe valea râului Vatici, între satele Mana, Vatici și Morozeni, 12 km de Orhei. Anul fondării acestei mănăstiri nu se știe, dar conform tradiției, există câteva versiuni. În prima se menționează că ea a fost întemeiată de către Dumitraș Curcă, fiul diacului din satul Morozeni, ținutul Orhei. Se zice că acel Dumitraș era un om puternic și care se ocupa cu jefuitul prin Codrii Orheiului. Odată, omorând niște drumetei, a constatat că și-a omorât părinții. Strivit de remușcări, la îndemnul pustnicului de la Schitul Rîșca, se călugărește. Iar mai târziu, ajutat de foștii săi prieteni întemeiază un schit, care-i va purta numele (Mihalevici 1896, 278). A doua versiune este expusă de V. Puiu care menționează că odată, când turcii au jefuit târgul Orheiului, o parte dintre locuitori, au fugit și s-au ascuns în Codru, pe valea râului Vatici. Femeile s-au oprit pe locul actualului sat Tabăra, și au construit o tabără, iar bărbații au constituit alta, pe locul unde se află astăzi mănăstirea Curchi. În urma unor lupte crâncene, creștinii au fost înfrânți, scăpând doar un singur bătrân, cu numele de Curcă. Aflând despre aceasta, femeile au ridicat pe acel loc o biserică de lemn. Peste ani, în jurul acestei biserici s-au așezat în sihăstrie urmașii celor căzuți în luptă. Astfel s-a creat schitul, căruia i s-a pus numele de Curcă (Puiu 1919, 33).

Cea de-a treia versiune se apropie mai mult de realitate. În ea se spune că în satul Buzești, trăiau doi frați, Iordache și Mihail Curchi. În timpul invaziei tătarăști împreună cu preotul satului Feofan, cu soția și doi copii, au fugit peste Prut, unde curând preotul moare. Primăvara, în anul următor, Iordache hotărăște să se întoarcă în sat ca să dea drumul albinelor din beci, atât ale lor cât și ale preotului. Soția preotului l-a rugat să ia

cu dânsul și copiii ei, și i-a arătat unde sunt ascunși banii de pe stupii vânduți ca să-i folosească pentru creșterea copiilor. Când Curchi cu copiii au ajuns în locul unde astăzi se află mănăstirea Curchi au fost atacați de tătari. Atunci, de panică și setos de viață, Iordache deshamă un cal de la căruță și fuge, lăsând copiii prizonieri tătarilor. Curând s-a întors în sat și fratele lui Mihail. Măcinat de remușcări că a lăsat copiii pradă tătarilor, Iordache se mărturisește unui preot care îl sfătuie să construiască un lăcaș sfânt din banii găsiți, ai preotului. Frații, cu satisfacție, au căzut de acord. Ei au schimbat moșia lor din sat cu locul de moșie a răzeșilor din s. Morozeni, unde au fost răpiți copiii preotului, și cu permisiunea Mitropolitului Iacov, din Iași, au înființat un schit, iar ei s-au călugărit și au fost primii călugări în mănăstire (Замык 1862, 212). Toate aceste legende, cu excepția primei, au un numitor comun: că lăcașul sfânt s-a înființat în memoria celor căzuți.

Documentar, când a fost înființat acest schit, direct nu există niciun document. În lucrările consacrate istoriei mănăstirii Curchi, din sec. XIX - începutul sec. XX, și mai târziu, există două păreri referitor la înființarea schitului. Unii susțin că schitul a apărut în anul 1773 (Anuarul 1922, 2; Mihalevici 1896, 278), iar alții, în 1775 (Berechet 1926, 208). Ambele păreri au la bază „*Diată*” lui Iordache Curchi, de la 15 octombrie 1775, considerat primul document de atestare a mănăstirii. În el se menționa următoarele: „*Eu Iordache, fciorul lui Vasile Curchi, facut-am această scrisoare. Cu mila și cu agiutoriu lui Dumnezău, am fost datoriu să cheltuescu din darul Domnului Dumnăzău, pînă s'a săvârși lucrul, casa lui Dumnăzău, și am închinat-o sfântului mari mucenic Dumitri, ca să ne fii și noi într'agiutor, și eu, din darul Domnului am datu schitului stupi o sută și vaci cinsprăzăci și moara, ce esti din vali di schitu, în gura Hulbucicului, și zapisili celi vechi și celi noi a morii li-am datu toati schitului și i-am datu moșii din satu din Morozeni cătă să va*

alegi, partea moșumeu a lui Istrati, ce să tragi dipi moșul nostru Isacu Morozanul și zapisili moșii am dat toati aceste schitului să fii pentru sufletul morților pomenanii cătu va fi schitul, iar cu frați eu m'am învoit, eu să n'aibu triabă la alti moșii, nici călugării, nici frații la aceasta moșii nici la moară, iar di să va tãmpla, să rămăi pus-tiui atunci să stăpăniască frații, și așe am socotit dobândă s'ar faci pisti an din moară, din sutpi, din vaci, să facă doi părți călugării, o parte să e schitul, o parte să e călugării cu toți. Iar cini s'ar lăcomi, să e parte schitului, să fii subtu blăstămul lui Dumnezău, a Bisericii și cini va fi preutu să pomeniască tot niamul, [adaus apoi], sau din nepoți di s'ar atingi să e ceva di a schitului să fii subtu blăstăm, numai samă să e, și din parte schitului vor cheltui la ce trebui călugării.

v. let 7283 [=1775] Oct. 15.

Monah Ioan, Enache Penișoara, Carp

100 stupi s'au dat	Curhi, Gahița Pănoaie, Eu Enachi sin
5 vaci mari	Curchiu, Ereî Manasă zăt lui Curchi,
5 boi tineri	Antohi Curchiu și Eu Măcari sãn Preut
4 vițai	Străjescul, Gligoras.

(284 disetine, 900 stj. p.)¹

(Tomescu 1929, 99).

Cei care susțin anul 1773, consideră că înființarea mănăstirii trebuie considerată de la începutul construcției bisericii, care s-a terminat în 1775, și după toate probabilitățile a durat doi ani. Cei-lalți iau ca bază înființarea, nu anul începutului construcției ci anul terminării ei, adică 1775. Dar probabil nici unii, nici alții nu au dreptate, căci conform documentului de la 20 martie 1775, ce s-a păstrat în mănăstire, găsit și publicat de cercetătorul Alexie Pîrza, în anii '30 ai sec. XX, schitul exista cu mult mai înainte. În acel document se menționa următoarele: „Adică eu Iordana, fîica lui Andrei Corciovă și cu fratele meu Lupul, și cu sora mea Vasilica, care suntem feciorii lui Andrei Corciovă, care avem un betren în moara Corciovestilor, care tatu nostru, Andrei au fost frate cu Grigoraș Corciovă, și cu Gavril Corciovă, și cu Stratulat Corciovă, cu Vaslică Baiatărăsa, apucîndu-ne pe noi turcul Ali Balah Anadoleanul de

Bani Molei, adica patruzeci de lei fiindu-i noi datori di pi miere și noi neavînd o putere am măsra la Iordache Curchiu și la Manole ei în mirenie, după cum se spune că trăiau în Tabără ...iară noi făgăduind jumătăți de betren schitului danie” (Mîrza 1937, 20).

Din aceste informații rezultă că, la 20 martie 1765 schitul deja exista. Dar pentru determinarea precisă a perioadei de înființare a schitului este foarte util suretul domnesc de întăritură, dat de Grigorie Alexandru Ghica lui Iordache Curchi, pentru averea sa, de la 4 februarie 1765. „Noi Grigorie Alexandru Ghica Vvoda Bojiu Milostiiu Gospodar zemli Moldavscoi. Dat-am carte Domnii mele lui Iordache Curchiul să fie volnicu cu carte Domnii mele a ține și a stăpăni doi părți moșii de cumpăratură din parte de gios și baștină cîtă să va alege din satul Morozeni ot Orheiu, parte lui Isacu Morozan diiacului. Așjdere și un iaz în Vatăciu cu vadu de moară și doi poieni una dispre Răsărit și una dispre Apus și cu altu vadu de moară în poiană, cari sintu cumpăratură di Isac Moro-zan. Deca după dresă și scrisori ce va fi avăndu, sa fie volnicul a lua de a zăce din țarini cu păini, din fânață, din grădini cu legumi, din prăsăci cu stupi, din cincizăci unul, iar fiind mai puțin să ia câte o para de stup, si din livezi cu pomi și din bălți cu pești. Așjdere și pădure ce este pi numita lui mosii, [să nu fie] volnic [nimeni] să tae orce feliu de lemn până nu să va învoi cu stăpănu moșii. Așjdere și depi la cei ce vor fi șă-zători pe aceasta mosie să lucreze boerescul câte 6 zile într'un anu, adeca trii de vară și trii de iarnă pe obiceiu, și după hotărârea testamentului. Iar cari n'or vre să lucreze sa le ia câte giumătati de leu de tot casariul. Și poruncim Domnie me dumitale vel sardariu pentru aceia cari nu s'ar supune a-și da venitul moșii după obiceiu, să le faci zaptu, supuindu-i și împlinindu dela dănsi pânla cel mai puțin. Nimeni să nu ste înpotriva cărții Domnii mele. Iar avăndu cineva a răspun-di, cu scrisori ce vor fi avăndu să vie la Divan” (Tomescu 1929, 98).

În această „Diată” se arată toată averea lui Iordache, dar de schit nu se menționează, probabil că nu exista. În schimb, din aceste două documente reiese că schitul a apărut în perioada de la 4 februarie până la 20 martie 1765. Adică, mazilul Iordache Curchi a purces la constituirea schitului după ce a căpătat cartea de întăritură domnească, ca să nu aibă probleme cu rudele. Apoi cercetăto-

¹ 1 des. (desetină) – corespunde cu 1,09 ha (hectare); 1 stj. (stânjen) – corespunde cu 2,23 m; 1 p. (palmă) corespunde cu 25,28 cm.

rul Ștefan Berechet, referindu-se la schiturile din Basarabia, care au fost închise după anexarea la Rusia, menționează și pe cel din satul Borzești, jud. Orhei, care avuse o biserică de lemn, cu hramul Adormirea Maicii Domnului „clădită cu ajutorul la doi monahi din Curchi la 1770, Ioan și Manasie” (Berechet 1926, 222) din care rezultă că, cel puțin în anul când se construiește biserica din Borzești, schitul Curchi deja exista.

De la începutul înființării acestui schit, călugării nu duceau o viață de obște. Ei trăiau răzlețiți unii de alții prin chiliile ridicate pe cont propriu. Fiecare era nevoit să-și câștige existența. Schitul nu-i asigura cu nimic material. Călugărul avea o bucată de pământ arabil, vie, livadă, prisacă – necesare pentru existență. Starea materială a schitului crește îndeosebi din averea lui Iordachi Curchi, lăsată schitului prin „diata” de la 1775. Cu toate acestea, modul de viață al călugărilor a rămas neschimbat până la începutul sec. XIX. Abia pe timpul mitropolitului Gavriil Bănuleescu-Bodoni se încearcă trecerea la viața de obște, dar procesul decurge foarte greu – călugării erau deprinși cu proprietatea lor personală. Astfel, la 1826 la mănăstire erau „zece chilii din nou făcute, șase chilii în rînd vechi, două trapeze, dintre care una veche și alta nouă și 31 chilii părintești” (Mîrza 1937, 96) – ce nu sunt altceva decât chiliile vechi, proprietate a călugărilor care n-au intrat încă în viața obștească. Iar cele șase chilii, care erau sub un acoperiș, a fost prima locuință în comun. Aceasta a și fost începutul de obște a călugărilor de la mănăstirea Curchi. Mai apoi, socializarea vieții monahale a decurs mai repede. Astfel, la 1832 rămăseseră numai trei chilii părintești, iar la 1838 nu se menționează nici una. Iar începând din 1840, pe timpul starețului Filadelf, toți călugării se foloseau de statutul vieții obștești (Mîrza 1937, 96). În baza decretului din 10 decembrie, 1868, mănăstirea Curchi, începe a fi cărmuită de arhieriei vicari de Acherman, „și este dată acestora ca din veniturile ei să aibă mijloace de întreținere. Întîiul stareț arhieriu a fost întîiul vicar de Acherman, arhireul Petru Troițkii”. De fapt, însă, mănăstirea era condusă de namesnici (locuitori ai starețului), care trăiau permanent la mănăstire (Puiu 1919, 33). Majoritatea călugărilor intrau în mănăstire fie că aveau înclinații spre monahism, fie că erau atrași de viața liniștită a mănăstirii, fie că să-și găsească mântuirea. Printre ei au fost și unii cu studii înalte: egumenii Inochentie, Ilari-

Fig. 1. Panul mănăstirii Curchi, realizat de arhitectul L. Lozinski în anii 1863-1865.

on, Porfirie, Leonid, preotul Porfirie ș.a. Numărul călugărilor a fost în continuă creștere: de la 38 în 1775 la 72 în 1820, și până la 226 în 1910 (Mîrza 1937, 97).

Mănăstirea Curchi era cea mai bogată din Basarabia. De la înființarea ei, ea a avut o bază bună pusă de însuși ctitorul ei Iordachi Curchi. Prin „diata” sa de la 15 octombrie 1775 el lasă moștenire sfântului lăcaș 100 stupi de albine, 15 vaci, moară în gura râului Hulbucioac, care trece paralel cu mănăstirea și se varsă în r. Vatici, și moșii din s. Morozeni „câtă să va alege, partea moșmeu a lui Istrati, ce să tragi dipi moșul nostru Isacu Morozanul”. Din această precizare a moșiei rezultă că el a donat toată averea sa, întărită prin Surretul domnesc de la 4 februarie 1765, schitului. Conform documentului, moșia lui cuprindea „zăce din țarini cu pâini, din fânață, din grădini cu legumi, un iaz în r. Vatăciu, două mori, două poeni, livezi „bălți cu pești” și „pădure ce este pi numita lui moșii” (Tomescu 1929, 99). Apoi, conform actelor de donații și cumpărături din 1797 și până în 1815 moșia schitului se mărește cu 27 desetine 6 palme și 110 stânjeni prin achiziții, din contul moșiei s. Morozeni (Tomescu 1929, 110). O mare contribuție la creșterea moșiei a adus-o

căpitanul lui Toader Sabău, care donează în anul 1800 mănăstirii 1000 desetine și 100 stânjeni, iar la 1808 moșia Pripiceni de 780 desetine și 1497 stânjeni, cumpărată de la nepotul stolnicului Dumitrachi Climinti, Anghelachi Climinti cu 9500 lei (Tomescu 1929, 103). Această moșie a fost transformată într-un metoh mănăstiresc unde mai apoi, la 1903, a fost construită o biserică cu o mică obște de monahi și a fost numită Pripiceni – Curchi. Iar la 1816, după moartea ctitorului, mănăstirea și-a mai cumpărat, cu banii rămași de la el, încă 500 desetine din moșia s. Morozeni. Din cele cinci mori care erau pe r. Vatici, două: Vasilcăi și Rogute au fost donate la 1811 mănăstirii (Mîrza 1937, 132). În averea ei mai intra o parte din moșia Cerlina, jud. Hotin, dăruită de preotul Teodosie Hlițki, în 1811, și moșia satului Știubeni – jud. Soroca, cu o suprafață de 1500 des., dăruită de V. Dănilescu la 1842, prin următorul document: ajuns la bătrânețe „și neavînd clironom”, Vasile Dănilescu, ruptaș din Chișinău, fiul lui Ioan Dănilescu, face danie „cătră soborul sf. m-ri Curchi, unde să prăznuiește hramul Nașterea Maicii Domnului și a sf. m. mucenic Dimitrie... o moșie ce să numește Știubeenii în uezdul Eșului, la fundul Copăcencii, ci o am cumpărat-o dela d-lui spatariu Matei Rîșcanu” la bătrâneți, „spre vecinică pomenire a me și a părinților mei și a tot neamul meu, însă cât voi fi în viață eu Vasile Dănilescu, să aib a stăpâni pomenita moșie... Iară monastirea să fie îndatorită a mă căuta pe mine cu toate cele trebuinciosă până la trecirea me din viață, adică să-mi dei chilii, poslușnic și toate cele trebuincioasă”.

(1541 disetine, 229 stj. p.) 1842 Mart. 15
(Tomescu 1929, 110).

Total, la 1877, în urma măsurărilor efectuate de inginerul județean, mănăstirea dispunea de 432 desetine, 1388 st. pătrați, pământ arabil; 91 des., 1774 stj. de livezi și vii; 4 des., 1630 stj. suprafața acareturilor mănăstirii; 840 des., 68 stj. de pădure; 7 des. de drumuri; 20 des, 1130 stj. suprafața lacurilor, 4 mori pe râul Vatici. În total, pământ fertil și nefertil erau 1395 des. și 2340 stj. Iar pe moșia Morozeni, pe malul râului Cula avea 1483 des. Aici mănăstirea avea cele mai multe vii, case, pivnițe, îngrijite de călugări. Acestui loc oamenii îi spuneau „Mănăstioară” (Mîrza 1937, 132). Iar conform informației date de L. Berg la 1916 mănăstirea avea în total 4800 de desetine de pământ (Берг 1993, 195). În curtea mănăstirii erau

9 blocuri destinate pentru chilii, dintre care 6 din piatră și 3 din valci. Unul era acoperit cu tablă de metal – casa starețului, 2 cu olane, iar celelalte cu șindrilă. Dintre acestea erau două trapeze cu bucătărie, beci și toate cele necesare, acoperite cu olane. În afara curții erau 3 case din lemn, acoperite cu stuf: două erau destinate pentru vizitatori și pelerini, iar una pentru depozite și șopron pentru vite (Замчук 1862, 213). La sfârșitul secolului XIX, încep. sec. XX numărul acareturilor crește esențial. Se construiește o arhondarie, o nouă școală, hotel pentru sanatoriu, cramă. Mănăstirea dispunea de ateliere de ceramică, prelucrarea lemnului, fierului, lânii, uzină pentru instalații de energie electrică, moară cu aburi. Aici era și o bogată bibliotecă, care servea și drept școală în care învățau copiii și adulții. Pentru pelerini, și vizitatori, a fost organizat și un muzeu. Inițiatorul și organizatorul a fost savantul Constantin Tomescu. Printre diferite obiecte de cult și laice, muzeul deținea 21 de manuscrise datate cu anii 1671-1842, semnate de diferiți autori. De asemenea, o colecție de cărți vechi (57 volume, atât religioase, cât și laice), dintre care cea mai veche era un Molebnic, tipărit la București la 1700 (Mîrza 1937, 110).

Prima biserică, documentar atestată, pe teritoriul schitului, a fost cea ctitorită de Iordache Curchi, cu hramul „Sfântul Mare Mucenic Dumitru”, confirmată prin „diata” ctitorului Iordache Curchi, de la 15 octombrie 1775. Dar aceasta nu înseamnă că până atunci nu ar fi existat o altă biserică. Căci puțin probabil că Ioan și Mănasie, călugării de la schitul Curchi, acordă ajutor la ridicarea bisericii din satul Borzești, jud. Orhei, iar ei să nu fi avut biserică (Berechet 1926, 220). Apoi, conform poemelnicului de la 1775, anul când s-a construit biserica Sf. Dumitru, aici deja existau 38 de călugări (Mîrza 1937, 28), un număr destul de mare pentru acele timpuri. Iar acești călugări nu s-au adunat într-un an-doi, și ei au avut nevoie de biserică și până atunci. De aceea putem presupune că aici ar mai fi existat o altă biserică, mai timpurie.

Din buletinul mănăstirii de la 1820 (Mîrza 1937, 30), se poate constata că ctitoria lui Curchi a fost construită din lemn, fără cupole, avea două cruci: una pe altar, și alta pe pridvor, fiind acoperită cu șindrilă. Conform informațiilor tradiționale, această biserică s-a aflat la 25-30 metri în fața stăreției vechi. De obicei, aceste biserici se construiau din stâlpi de stejar, uneori foarte groși, la unele se punea și temelie de piatră așezată între

stâlpi. La altele și temelia era din grinzi mari, culcate la pământ, pe care se așeza pardoseala. Stâlpii ciopliți cu îngrijire în 4 colțuri, așezate la 1, 1/2 până la 3 metri unul de altul, se legau între ei cu 3-4 grinzi orizontale, care se îngrădeau cu nuiele groase. La grinzi se întrebuintau cuie de lemn, uneori cuie de metal și scoabe lucrate de fierari. Construcția ridicată se tencuia cu o masă de argilă formând un perete cu o grosime de la 20 până la 30 cm. Ca pereții să nu sufere din cauza climei, se acopereau cu scândură, bătută în cuie una lângă alta – marginile uneia acopereau marginile alteia. Erau și tencuite pe dinafară. În interior pereții se văruiău. Acoperișul era simplu ca la casele țărănești, cu streșină nu prea mare și majoritatea cu șindrilă. Tavanul era drept – plan până la mijlocul bisericii. Înaintea altarului el forma o boltă rotundă sau în colțuri în formă de cupolă, care nu ieșea deasupra acoperișului – tot era din scândură și vopsit. Deasupra acoperișului, pe niște turnulețe de lemn – 50 cm – se înălțau două cruci, una la un capăt al acoperișului, și alta la celălalt. De obicei clopotnița era înaintea bisericii la intrare – 4 stâlpi de câte 4-5 m înălțime, legați deasupra și la mijloc cu grinzi, cu un acoperiș în formă de piramidă patrunghiulară. De grinzi se atârnav clopotele, iar pe grinzi de la mijloc se punea o scară, fără pereți. După amplasarea crucilor, ea putea să fi avut forma de corabie, caracteristic vechilor biserici moldovenești. Din „diata” schimonahului Manasie Curchiu, al doilea ctitor al mănăstirii, de la 22 februarie 1793, scrisă pe verso „diatei” lui Iordache Curchiu, aflăm că biserica dispunea de: „... sfântul prestol cu toată rânduiala lui, cu doi sfeșnice de alamă, cu sfântu Antimis, cu acoperământ de cărșinină [sic], cu sfânta Ivangelie, o grobniță de madim, cu cădelniță iarăș asămine, altă cădelniță de alamă, 2 feloane de taftă, 2 stihare de taftă, 1 stihar de cărșină, 3 petrahire de taftă, sfintele potire de cositoriu cu toți cele trebuinciosă, un meniu pe doisprăzeci luni deosăbiti, un ohtoih de cil mari, un penticostar, o leturghie, un apostol, un treod, un molitfenic, o cetelnă, un ceaslov, o psaltire, un catavasii, doi clopoți ...” (Tomescu 1929, 100).

Conform pomelnicului din 1798, ieromonahul Teofan (al treilea stareț), reînnoiește schitul din cauza că s-a mărit numărul călugărilor. El a făcut un gard nou lărgind schitul, ridică o clopotniță lângă biserică, care, conform buletinului de la 1821, avea o cruce în vârf (Mîrza 1937, 30). Alte informații, până la 1822 nu sunt. În acest

an, arhimandritul Irineu, profesorul mănăstirii Curchi, printr-un raport către Dicasteria Chișinăului, cere permisiunea să vândă biserica unui locuitor din Chișinău, Marco Zagori. Raportul a fost aprobat de arhiepiscopul Dimitrie Sulima în același an și tot atunci s-a făcut un „izvod” al lucrurilor ce se aflau în biserică, la data de 25 mai 1822: „1 catapiteazmă de mușama. 5 icoane mari împărătești de lemn. 1 policandru de alama mare cu 6 fofezi. 8 policandre cu 4 fofezi de madim. 1 pistol cu toata îmbrăcăminte. 1 evanghelie. 2 sfeșnici mari de aramă pe prestol. 1 potir de madim. 1 discos tij de madim cu pocrovet de mijloc. 1 copie și 1 liguriță. 1 proscodie zugrăvită și 1 dulap de lemn. 21 icoane praznicile de peste an. 1 rînd de veșminte preoțăști cu toată rânduiala lor de mijloc. 1 carte Cazanie ce se cetește peste an. 41 strane. Iar biserica și altarul pardosit cu scînduri. Intru acest chip să află biserica cu cele de sus arătate. Proestosul s. Monăstiri Curchiului Arhimandrit Irinei. Celi ci să arată prin izvodul acesta noi l-am primit toati și spre credinți am pu[s] numili și degitul.

Eu Ivan Bulgarul nepot Marcului

Eu Timofti starostili din satul Copcecă.” (Tomescu 1929, 107).

A doua biserică, și prima de piatră construită aici, a fost cea ctitorită de căpitanul Toader Sabău (Filaret în călugărie). Ridicarea lăcașului sfânt a început în 1807, și s-a terminat în 1810, iar la 8 septembrie același an a fost sfințită, cu hramul Nașterea Macii Domnului. Din Izvodul mănăstirii de la 1832 (Mîrza 1937, 33), aflăm că biserica avea 33 de stânjani în jur, și doi stânjani, cinci palme, în înălțime. Era acoperită cu șindrilă și avea o cupolă deasupra pridvorului. Aceasta servea drept clopotniță, care avea trei clopote cu greutatea de: 150, 130, și 45 oci². Pe acoperiș erau trei cruci: pe altar, la mijloc, și pe clopotniță. Biserica avea 10 ferestre din sticlă cu gratii, și trei uși. În jurul bisericii a fost construit un zid de 268 stânjani cu o înălțime de un stângen, cu patru porți. Probabil acesta este zidul mănăstirii care, conform Izvodului din 1832, avea 4 porți: una mare de 1 stj. și 6 p. înălțimea și lățimea de 2 stj. și 4 p. Zidul avea ocnițe, unde au fost pictate mai târziu scene din Vechiul Testament – în stînga de la poarta centrală și din Noul Testament – în partea dreaptă. În partea de nord-est zidul avea un turn de pază,

² 1 oca corespunde unității de măsură de 1 kilogram – 1 litru.

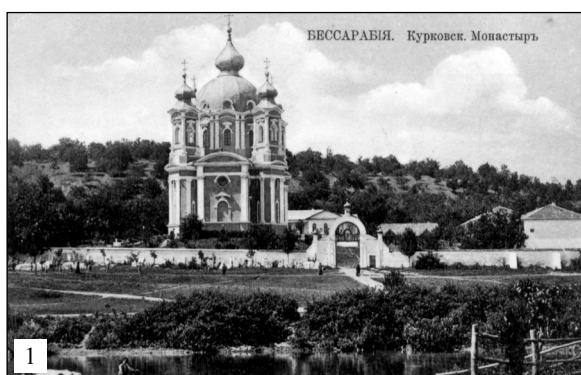

Fig. 2. 1 - Vedere a mănăstirii Curchi (înc. sec. XX);
2 - chiliile arhieresti a bisericii de iarnă „Sf. Dumitru”
a mănăstirii Curchi (înc. sec. XX).

care se mai păstrează și până în ziua de azi (fig. 3/2). Intrarea principală prezenta o construcție în formă de biserică străbătută la mijloc de o poartă. Când intrai pe poartă, în față era un perete pictat cu scena Mântuitorului și Samariteana la fântână. La baza acestei picturi era o țeavă de unde curgea apă într-o fântână cimentată. Deasupra picturii era săpată o cruce. Ca să ajungi la această pictură, trebuia să urci niște trepte ce se termină cu o treaptă destul de mare, iar de aici alte trepte mai mici pe ambele părți ce se ridică în fața unui loc viran sădit cu flori, ce se afla în fața stăreției.

În interior, biserica era împărțită în trei părți: altar, naos, și pridvor, cu intrarea dinspre sud. Înăuntru avea un prestol-proscomidie (jărtvenic) de piatră, iconostas de lemn sculptat, zugrăvit și poleit cu aur, cu patru icoane mari. La icoana Maicii Domnului se afla o cruciuliță de argint cu sfintele moaște. Lângă strană erau două icoane mari: Sf. Dumitru și Sf. Nicolae. Biserica avea trei policandre. În pridvor erau cinci icoane și o cruce pictată. Biserica mai avea cafast, pomelnic deasupra căruia se afla un depozit pentru păstrarea obiectelor bisericești. Mărinimosul ctitor s-a străduit

ca biserica să aibă și tot necesarul pentru slujbă. Astfel, din „Opisul” (catastiful) scris de logofătul Gheorghe Gane, de la 1 martie 1814, biserica deține următoarele obiecte: „Potir de argint și poleit cu aur. Discosu de argint poleit. Zve[z]dă de argint. Copie de argint. Linguriță de argint. Cruce îmbrăcată cu argint și poleită cu aur. Icoană a Maicii Domnului, ferecată cu argint, pusă la locul cel se sus. Chivot pentru Sfintele taine, Mare de madem și cu fenifturi. Păreche paftale de argint 90 dramuri poleite. Cădelnițe de argint. 2 părechi de paftale de argint cu colanele lor. 2 afumătoare de argint. Pahar mic de argint. Sfeșnic mare de madem, 2 fofezi, pe sfântul prestol. 2 sfeșnici mai mici de madem tot pe sfântul pristol. 2 sfeșnici de alamă la sfântul jărvelnicu, 2 părechi mucări mici. Evanghelie ferecata cu argint, moldovenească și cu fenifturi. Evanghelie slovenească îmbrăcată. Sfântul Antimis de taftă cu litoanul sau. Cămașe a sfântului pristol, pervăe, cu șirăt bun, îngust și o prostire albă de acoperit. Evanghelie moldovenească tij. Aer zugrăvit pe tablă, și cu slove de aur, cu ceprazuri de fir bun și cu 4 canafuri. 3 feloane bune cu șireturi bune. 3 petrahire bune cu șireturi bune. 3 stihare bune preoțăști, iarăș cu șireturi bune. 3 văzduhuri bune, cu șireturi bune. 3 procovețe bune cu șireturi bune. 3 năraclițe, adică trei părechi cu șireturi. Stihariu diiaconescu bun cu șireturi. Orariu i năracliți bune cu șireturi bune. Felon și stihar preoțescu și năraclițe de cit bun. 8 candelă de argint, pusă la locuri cuviincioasă. Mirniță de argin. Cristelnită de alamă pentru sfințit apă. 2 sfeșnice mari de madem. 2 sfeșnice mici de lemn zugrăvite pentru văhod. 4 sfeșnice de her zugrăvite cu aur la catapiteazmă. Polecandru mare de cristal. 2 polecandre mari de alamă. 5 polecandre mici de alamă câte cu 4 lumini, poleite cu argint. Iconostas săpat și cu meșteșug poleit cu aur. Colevariu zugrăvit. Serafim cu trei fețe zugrăvit peste tot cu aur. Catapeazmă săpată de gios până sus cu mare meștersug și cu toate icoanele trebuincioasă zugrăvite mai mult cu aur. Trei icoane mari cu pervazuri săpate și zugrăvite frumos, una în sfântul oltari, și 2 la mijlocul bisăricii în păreți. 2 analoguri de lemn pe care cetescu dascălii. Analogul pe care să cetește evanghelie zugrăvit și cu pocrovăț deasupra de pervăe. Perde de maltin la dvera ce împărătească. Acoperământ pe iconostas de canovaț cu flori. 4 icoane în pridvor. 2 sfeșnice de alamă câte cu 2 lumini în pridvor. 2 fânare de sticlă cu tineche pentru litanii afară.

2 clopote mari. Clopot mai mic. 24 icoane mici a praznicilor împărătești. 4 talgere de cositoriu pentru anafără și pentru alte trebuinți. 2 farfurii de marmură. Tabla de teneche. Ibric și letăi mare de madem pentru spălat preoții în oltariu. Covor bun turcesc pus pe mormântul ctitorului Filaret monah. 2 leturghie, cu una ce s'au cumpărat acum. Octoih mare. 12 Minei pe 12 luni. Apostol. Pendecostariu. Catavasieriu. 2 ceaslov mare cu unul rămas dela Gherman. Psaltire mare. Carte sfântului Teofilact. Sinopsis. Măntuire păcătoșilor. Pateric părințesc scris cu mână. Floare darurilor. Mărgărint a sfântului Ioan Zlatoust. Epistolie a lui ravi Samoil și ravi Isac [șters mai târziu]. Cărticică pentru mărime sufletului și planete. Hranograf de facire lumii. Viața lui Isop. Kiriadodromion. 9 cărți viețile Sfinților pe fieștecare lună (Septembrie-Maiu). Potnos mare pentru dulceți. Zăharniți cu cleștișor întrânsa. 3 străchinuțe de dulceți i nimi. 6 lingurițe. 11 zarfuri în șetrance cu felegenele lor. 3 cupe pentru vin poleite înlăuntru. Potnojăl cu 6 păhărute poleite înlăuntru de vutcă. Tăs pentru apă poleit înlăuntru. 12 părechi cuțițe cu furculițe. 11 linguri de argint. 2 linguri mari pentru ciorba. 2 părechi solnițe cu picioare poleite înlăuntru. Sabiea Kara Taban cu teaca ferecată și cu temleac. Cuțit cu teaca, ferecată, mănunchiul matos-tat și cu lanțujel. Păreche pistoale ferecate. Corn ferecat pentru iarbă. 45 șervete pentru trapezi. 4 prosoape de ștersu, tij. 5 pânză de masă, tij.

Scris de mine smeritul Gheorghie Gane logofăt. La let 1814, Martie 1" [Din opisul înregistrat în biblioteca mănăstirii sub nr. 109] (Tomescu 1929, 113).

Mărinimosul ctitor Toader Sabău s-a străduit să transforme mănăstirea și într-un centru cultural. Astfel, el se adresează mitropolitului să-i permită înființarea unei școli în incinta mănăstirii. În urma tratativelor, în 1811 școala a fost deschisă. La inaugurarea ei a fost prezent și vicarul mitropoliei din Iași, Dimitrie Sulima. Aici, pe lângă copiii preoților învățau și copii de țărani: să scrie și să citească, bazele religiei și ale matematicii. În 1815 pridvorul bisericii a fost mărit cu încă un pridvor cu cupolă și cruce deasupra și cu două intrări, iar acoperișul bisericii a fost schimbat cu tablă de metal și s-a făcut o clopotniță din lemn alături de biserică.

Mărinimia ieșită din comun a lui Toader Sabău pentru mănăstirea Curchi este evidențiată și în

înștiințarea egumenului mănăstirii Curchi, Chiril, de la 13 martie 1814 (după moartea ctitorului), cităm: „*Fac înștiințare cinstitei exarhiceștii Dicasterii, cum că ctitorul aceștei sfinte mănăstiri, cu numele de mirean Teodor Sabou, care după a lui cerice prin buna voință a sufletului său și după făgăduința ce și mai înainte o didesă, înainte trecerii sale din viață, la 18 Februarie s-au călugărit în mantie, numindu-să Filaret, care fiindcă au zidit sfinta m-re, înfrumsăfind-o desăvârșit și înzăsărind-o pre cât au putut cuprinde cât au fost în viață, apoi după ce s-au călugărit au dat și ce desăvârșit hotărîre, ca toată avere sa să fie a m-rii, cu care să-s mai adaugă cele de lipsă (adecă) să-s cunpere moșie, pe care este zidită sfinta m-re să-s cuprindă pomenirile sale după cuviință, să-s facă un metoc pe locul cu-npărat în Chișinău, pentru odihna părinților m-rii, iar moșie cumpărată de sine să-s stăpînească de mănăstire, care moșie să numește Pripicenii la ținut Orheiului, un rind dughene ce sînt în Chișinău și cu casă, să-s stăpînească de m-re ca pe drepte a sale acarteturi vecinice, cum și pe toată avere sa mănăstire singură să fie deplină stăpînitoare, cu care să îplinească cele hotărîte. Și așa puindu-și toate la bună rînduială, precum să arată, spre a sa vecinică pomenire, ca un desăvârșit ctitor ce s-au întocmit prin a sale osirdnice ostenele din dragoste și rîvnă către Casa lui Dumnezeu și lăcașul de mîntuire sufletească, la 20 Februarie s-au și trecut din viață, îngropîndu-să în pridvorul bisăricii, cu toată buna rînduială.*

Acestii exarhiceștii Dicasterii dinpreună asăsor și egumen mănăstirii Curchi, Chiril arhimandrit" (Tomescu 1935, 98).

După tradiția bătrânilor, Teodor Sabău a fost înmormântat în partea stîngă a pridvorului bisericii ctitorite. Tot aici, mai târziu a fost înmormântată și soția lui Maria (Magnesia în călugărie). Mai multe informații despre această biserică nu dispunem până la 1866, când se semnează contractul cu inginerul Patalovii în privința construcției noii biserici, în care se propunea că piatra de la biserica lui Sabău să fie folosită la construcția noii biserici preconizate (Mîrza 1937, 35). Probabil în același an a și fost demolată ctitoria lui Sabău, în timpul căruia se pierde urma mormântului lui. Abia pe timpul starețului Daniil, sf. sec. XIX, a fost pusă din nou piatra de marmură de pe mormânt cu inscripția „*Monah Filaret*” pe locul fostului mormânt, care a fost îngredită cu zăbrele

Fig. 3. 1 - Vederea bisericii „Nașterea Maicii Domnului”, mănăstirea Curchi (înc. sec. XX);
2 - porțile centrale ale mănăstirii Curchi (anii '20 sec. XX).

de fier. Pe locul unde a fost altarul bisericii, încă în anii '30 ai sec. XX se mai putea vedea o cruce la baza căreia se afla o masă de piatră (posibil pristolul), unde se făcea sfințirea apei. Tot atunci se mai putea vedea, în partea dreaptă a pridvorului fostei biserici, o placă comemorativă de marmură instalată de protoiereul Gh. Postică la 1864, pe care se pomenește și călugărul Filaret Sabău. De-a lungul ei erau scrise în limba rusă următoarele: „Aici se odihnesc întru credința și nădejdea fericitei Învi-eri”. Placa era împărțită prin linii verticale în trei spații. În primul se pomenește „arhimandrit Chiril, în lume tot Chiril, născut la 1764, la 1794 arhimandrit și stareț al mănăstirilor Rîșca și Curchi. Mort la 25 Martie 1825 în orașul Chișinău”. În al doilea spațiu citim: „Arhimandrit Inochentie, în lume Ioan Sinacevski, fiu de preot. La 1812 diacon și protodiacon la Sobor. La 1828 a slujit în capela imperială din Odesa, când a venit împărăteasa Alexandra Feodorovna. Înte 1834-1873 monah, ieromonah, igumen, arhimandrit, blagocin și stareț al mănăstirilor Călărășăuca, Hîncu, Curchi, Dobrușa, Suruceni. Cavaler ordinului sf. Ana cl. 3 și 2 cu coroană imperială. A trăit 73 ani. A decedat la 25 Aprilie 1873 în Chișinău”. Iar în cel de al treilea spațiu era scris: „Monah Filaret în lume porucic Teodor Sabău, și monahia Magnesia, în lume soția porucicului Sabău. Ambii au jertvit mănăstirii o mare cantitate de pământ.” Tot aici, înăuntrul îngrădirii cu zăbrele se mai afla o placă de marmură pe care era o inscripție în românește: „Sub această marmură odihnește trupul răposatului arhimandrit ieroshimonah Chi-

ril proinprestos monastirilor Rîșca din Moldavia și Curchi din oblastia Basarabia, carele la anul 1825 Martie 23 zile au împlinit obșteasca datorie, fiind în orașul Chișinăului” (Tomescu 1929, 103). Sub stăreția lui Chiril, așezarea aceasta, a Curchilor, s-a dezvoltat din schit, în mănăstire, și el a fost primul egumen al ei.

Alături de îngrăditura aceasta de fier, a fost o piatră de mormânt, spartă, pe care cu mare greutate se pot citi în română, următoarele: „Aici, odihnește robul lui Dumnezeu monah Ioan Curti, ctitori lăcașului acestuia. Răposat-au în anul de la Adam 7283” [=1775]. Deci, e vorba de primul fondator al schitului Curchi, care la 15 octombrie 1775 și face „diata”, publicată mai sus, participă la sfințirea bisericii sale, cu hramul Sf. Dumitru, și trece liniștit în cealaltă viață (Tomescu 1929, 103) (fig. 3/1).

În partea de N-V, de ctitoria lui Sabău, în 1843 a fost ridicată o frumoasă clădire pe atunci – casa starețului. Ea era din piatră, acoperită cu tablă de metal. Încă în anii '30 ai sec. XX la intrarea principală era inscripția în limba rusă „Sei dom nastoiatel'skii 1843 goda sept.” = Această casă e a starețului, 1843, sept. (Ciocanu 1999, 58). Ei i se mai spunea stăreția arhierească unde locuiau episcopii vicari și starețul mănăstirii. Aici, la 1847, se înființează biserica de iarnă, Sf. Dumitru (fig. 2/2). Ea se afla în partea de sud a clădirii, urmele căreia se pot observa și astăzi. Clopotnița se află lângă biserică și prezintă o construcție din doi stâlpi și clopotul. Ea a durat până la 1871.

Pe perețele exterior din partea de răsărit, în drept cu altarul, a fost pictat chipul Sf. Dimitrie, care se păstrează până în prezent. Tot aici, mai în dreapta, a fost pictată o cruce, dar care nu s-a păstrat, ea este acoperită, sub tencuiala sovietică, căci și chipul Sf. Dimitrie a fost descoperit de sub tencuială. În interiorul bisericii, pe lângă toate cele necesare unei biserici, pe prestol era o evanghelie cu ferecătură de aramă, tipărită pe timpul Mitropolitului Moldovei Gavriil, la 1762. Aici de asemenea se afla și capela starețului. Astăzi, această biserică se află într-o stare de deteriorare avansată.

O altă biserică ridicată pe teritoriul mănăstirii este cea de vară cu hramul Nașterea Maicii Domnului. Ideea și străduințele i-au aparținut starețului mănăstirii Varlaam Cernjovski, care era și rector al Seminarului Teologic din Chișinău. El a comandat arhitecturii Comisiei Basarabene a Construcțiilor și drumurilor, L. Lozinski, proiectul unei noi biserici. Acesta se adresează (Mîrza 1937, 40) Departamentului Proiectare din Sankt Petersburg, care patrona pe atunci lucrările de construcție din Basarabia. Conform devizului de cheltuieli al proiectului aprobat, pentru ridicarea bisericii erau necesare 55195 ruble. Suma era destul de impunătoare, de aceea s-a hotărât să se folosească piatra de la biserică lui Sabău (fig. 1, fundația făcută cu negru), s-au strâns bani cu condica de milă iar arhimandritul a vândut spre tăiere 300 ha de pădure, cu prețul de 16917 ruble (Mîrza 1937, 38). Construcția noului lăcaș a durat din 1866 până în 1872, când a fost și sfințită, preluând și hramul bisericii de la care s-a folosit piatra de construcție. Noua biserică are o configurație de poligon cu opt laturi și cu pridvorul avansat. Ea are o înălțime de 50 m, lungimea de 31,7 m și lățimea de 22,5 m și cinci turnuri: unul mare în centru și patru în jurul lui. Cel central este pe naos și are o cupolă mare cu opt ferestre. Clopotnița se află în turnul dinspre N-V. Exteriorul este ornamentat cu o mulțime de cornișe în stil baroc (fig. 2/1). În interior avea o pictură foarte bogată, un altar cu un iconostas din lemn ornamentat, zugrăvit și poleit cu aur. În stânga altarului era o icoană mare cu chipul Maicii Domnului, copia celei de la mănăstirea Neamț, adusă și pe cheltuiala starețului Ioan la 1803. Biserica mai avea două strane și un cafast. În fața stranei din stânga era icoana Cuv. Serafim de la Sarov, iar înaintea ei, pe o masă, o icoană cu moaștele lui, donată mănăstirii de episcopul Serafim al Chișinăului în

1910 (Mîrza 1937, 39-40). În naos, pe lângă pereți, în stânga și dreapta, erau strane pentru călugări. Aici, în pridvor, este înmormântat vicarul Eparhiei Chișinăului Petru, la 1 octombrie 1873. În 1942-1943 biserica a fost restaurată și sfințită în ziua de 8 septembrie 1943, când se sărbătorește Nașterea Maicii Domnului, în prezența regelui României Mihai I. După proiect și mărime, această biserică corespunde cu catedralele Sf. Andrei din Kiev și Smolnyî din Sankt Petersburg – operă a marelui arhitect Bartolomeo Rastrelli, și este cel mai splendid monument ecleziastic din Basarabia, care în perioada sovietică a fost transformat în depozit.

În partea de N-V a mănăstirii se află cimitirul. Aici, în 1908-1909, a fost construită, pe banii mănăstirii, o biserică cu hramul „*Tuturor Sfinților*”. Ea era destinată pentru serviciul divin când călugării treceau în lumea cealaltă. Această biserică are o formă longitudinală, cu o cruce pe altar. În perioada sovietică ea a fost deteriorată și transformată în morgă, cimitirul parțial a fost nivelat și transformat în „țarc” pentru alienați, iar monumentele funerare folosite pentru reconstrucția zidului.

La începutul sec. XX, din cauza creșterii numărului de călugări și enoriași, biserică de iarnă Sf. Dimitrie devenise prea mică. De aceea, în 1914, la 80 m N-V de biserică de vară, se pune temelia altei biserici de iarnă. Însă din cauza Primului Război Mondial, ea a fost ridicată numai până la acoperiș. Apoi din lipsa de mijloace ea a fost terminată doar în 1943 și sfințită cu hramul Sf. Nicolae. Este unica biserică care funcționează la momentul actual, după restaurare. Astfel, datorită necesităților vitale ale călugărilor și mirenilor zidirea bisericilor a fost în continuă dezvoltare în cadrul mănăstirii Curchi. Plecând de la o bisericuță mică de lemn, scundă și întunecoasă, s-a trecut la o altă construcție din piatră, mai spațioasă dar sobră, care a fost înlocuită, în cele din urmă, cu marea și frumoasa biserică, ce-a atras admirația pentru mănăstire a tuturor vizitatorilor.

În perioada sovietică, această mănăstire, ca și multe altele, a fost închisă (1958) și transformată în spital de psihiatrie (1961), biserică de vară în depozit, iar cea de iarnă în club. Această sinistru situație a durat până în 1992, când mănăstirea a fost redeschisă. Tot în această perioadă s-a încercat să se restaureze mănăstirea, dar fără succes.

În anul 2006 lucrările au fost reînnoite³. Conform legislației în vigoare, au fost efectuate cercetări arheologice de salvare. Scopul săpăturilor arheologice a fost depistarea și cercetarea vestigiilor primei biserici de lemn cu *hramul Sf. Dumitru*, ctitorită de Iordache Curchi și a vestigiilor primei biserici de piatră cu *hramul Nașterii Maicii Domnului*, ctitorită de Teodor Sabău. Săpăturile au constatat din cinci secțiuni (nr. 1, 3-5 și 7) de dimensiuni diferite. De asemenea la rugămintea comisiei de experți (arhitecți și restauratori) au fost efectuate patru secțiuni (nr. 2, 6, 8-9) și 12 sonde pentru expertizarea fundațiilor și verificarea situației stratigrafice a diferitor lăcașuri și edificii din Complexul monastic Curchi. Suprafața totală a șantierului a fost de circa 300 m² (fig. 4).

Secțiunea 1 (fig. 4/S1), trasată pe axa NNV – SSE, a avut suprafața de 12×2 m și a fost împărțită în șase carouri a 2×2 m, numerotate de Nord spre Sud.

Stratigrafie: (1) Strat vegetal de cernoziom; (2) La adâncimea de 15-25 cm (Nc)⁴ urma un strat 10-35 cm de sol cenușiu cu pietriș de calcar, moloz, fragmente de cărămizi ș. a; (3) La adâncimea 40-50 cm (Nc) urma un strat 5-25 cm de sol cenușiu cu pigmenți de calcar și cărbune de lemn; (4) La adâncimea 50-70 cm urma stratul vechi de călcare. În carourile 2-4 la acest nivel se observa un strat de arsură cu grosimea de 5-10 cm; (5) La adâncimea 0,85-1,0 m (Nc)/-1,64 m (Ro)⁵ se găsea stratul steril, alcătuit dintr-un lut galben-închis. La nivelul stratului steril în caroul 4 secțiunea era întretăiată de un șanț cu lățimea de 30 și adâncimea de 40 cm.

³ În anul 2006, din inițiativa și sub egida președintelui Parlamentului Rep. Moldova, Marian Lupu, a început restaurarea întregului complex monastic. În legătură cu aceasta, în baza demersului nr. 01-26 din 11 aprilie 2006 al președintelui Consiliului de observatori ai procesului de reconstrucție și restaurare a Complexului monastic „Curchi”, dna Popescu, și scrisorii Ministerului Culturii și Turismului nr. 02-10 /1339 de la 19. 04. 2006, Muzeul Național de Arheologie și Istorie a Moldovei a început cercetările arheologice de salvare. Lucrările șantierului arheologic au durat de la 2 mai până la 10 iulie 2006. Șantierul a fost condus de către Mihai Onilă – atunci șeful Secției de istorie medievală a MNAIM și Valeriu Bubulici – atunci șeful Secției de arheologie medievală a MNAIM. La lucrările șantierului arheologic a participat dl dr. Vitalie Ciobanu – directorul Muzeului Armatei Naționale a Republicii Moldova. În calitate de muncitori, la solicitarea Consiliului de observatori ai procesului de restaurare, au participat circa 20 de soldați de la Brigada I de infanterie motorizată „Moldova” din Bălți.

⁴ (Nc) - nivelul actual de călcare.

⁵ (Ro) - toate măsurările de nivelare au fost efectuate de la nivelul pragului pridvorului bisericii Nașterea Maicii Domnului, care a servit ca Reper o.

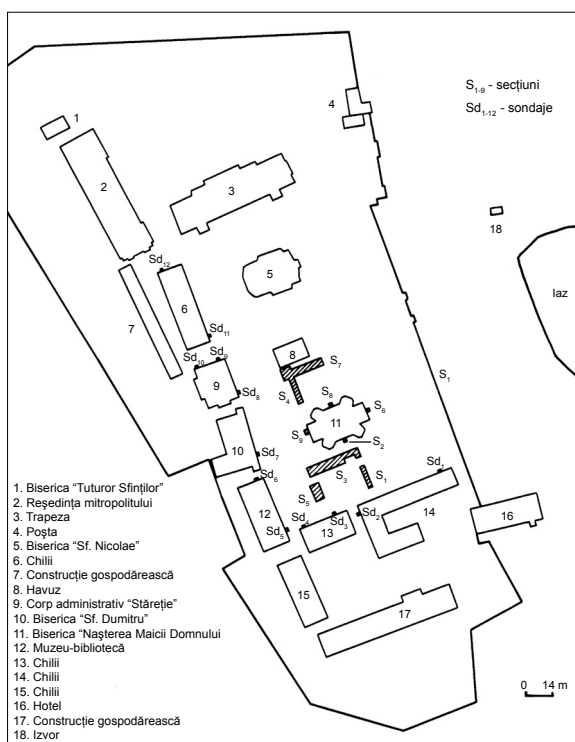

Fig. 4. Planul cadastral al mănăstirii Curchi 2006.

Obiective descoperite: în cadrul stratului (2) în caroul 1 au fost descoperite resturile unei construcții din piatră ruptă cu mortar de var. Forma construcției nu a putut fi sesizată deoarece majoritatea ei parte este acoperită de drum asfaltat. În carourile 5-6 a fost dezvelit un pavaj din lespezi de piatră neuniformă la baza căruia era un strat de nisip galben cu lățimea de circa 2 m și grosimea de 5-10 cm. În același pavaj a fost folosit un fragment de piatră de moară cu diametrul de 96 cm.

Inventar arheologic: în secțiunea 1 au fost depistate două fragmente de vase de sticlă (fig. 9/1-2), patru fragmente de vase din faianță ornamentată din perioada modernă, două fragmente din fier ornamentate, ce provin de la o porțiță de sobă (fig. 10/1) și 89 fragmente de ceramică din epoca medievală târzie sau modernă de diferite tipuri (fig. 11/3,7; 11/9; 15/ 5).

Secțiunea 2 (fig. 4/S2) a fost trasată pe axa N-S lângă latura sudică a bisericii *Nașterea Maicii Domnului*, a avut suprafața de 2,0×1,2 m, săpătura a fost adâncită în sol steril până la talpa temeliei bisericii, adâncimea 2,42 m (Nc)/-2,69 m (Ro).

A fost fixată următoarea stratigrafie: (1) Strat vegetal 5-7 cm; (2) Strat 32-57 cm alcătuit din mortar, moloz, piatră, cărămidă, nisip – strat de con-

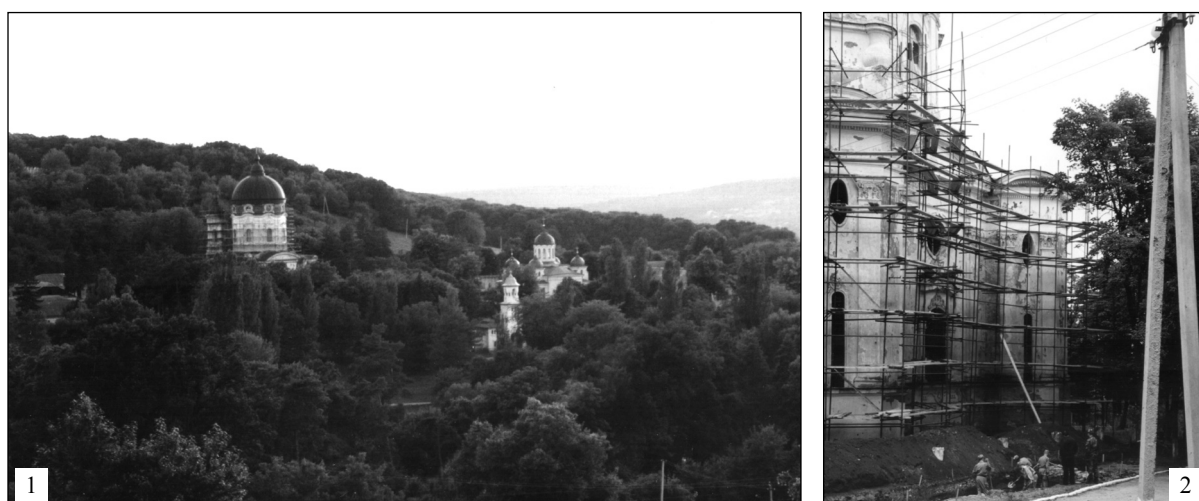

Fig. 5. 1 - Vedere actuală a mănăstirii Curchi; 2 - restaurarea bisericii cu hramul "Nașterea Domnului. Cercetările de salvare din vara anului 2006.

strucție; (3) Nisip galben 8-10 cm; (4) Strat de sol de culoare brună 12-25 cm; (5) Strat de nisip cu pietriș mărunț 2-3 cm; (6) Începând cu adâncimea de 85 cm (Nc) până la talpa săpăturii era sol steril, în care se profilau șase straturi geologice succesive.

Inventar arheologic: nu a fost depistat.

Secțiunea 3 (fig. 4/S3; 5/2) a fost trasată pe axa ENE-VSV între latura sudică a bisericii *Nașterea Maicii Domnului* și drumul de asfalt din curtea mănăstirii. Secțiunea a avut o suprafață de 28 x 4 m, în carourile 2-4 și parțial 5, lățimea secțiunii a fost de 2 m din cauza că, pe această porțiune de teren, creșteau arbori de dimensiuni mari. Numerotarea carourilor a fost efectuată de la Est la Vest (fig. 6/1)

Stratigrafie (fig. 6/3-4): (1) Strat vegetal 10-35 cm (Nc); (2) În carourile A 9-13 și B 8-10 sub stratul vegetal la adâncimea de 15-20 cm a fost depistat un pavaj de piatră la baza căruia era un strat de nisip galben de 5-10 cm. Acest strat este atribuit sf. sec. XIX; (3) În carourile A 1-11 și B 1-13 urma un strat de pietriș de calcar, mortar, moloz și cărămidă roșie, nivel de construcție 10-40 cm. Acest strat este atribuit perioadei de demolare, a primei biserici din piatră, cu *hramul Nașterea Maicii Domnului*, ctitorită de Sabău, și finisarea construcției bisericii noi de vară cu același hram 1866-1872; (4) La adâncimea de 35-65 cm (Nc) în carourile A 1-3 și B 3-5 a fost un strat de lut galben 5-25 cm care posibil era din cadrul stratului de construcție (3) deoarece se suprapunea lui în

carourile B 4-5; (5) La adâncimea de 30-70 cm în carourile A 1-4, 11-14, urma un strat de sol brun fertil 5-20 cm atribuit perioadei 1810-1866. Pe linia de carouri B acest strat nu putea fi surprins deoarece această porțiune de teren se afla în incinta lăcașului; (6) Următorul strat de construcție a fost urmărit în carourile A 3-9, 11-14, în linia B posibil în 10-14 cu urme de arsură 5-25 cm. Acest strat a fost atribuit perioadei de construcție a primei biserici de piatră 1807-1810; (7) Stratul vechi de călcare, sol fertil de culoare brună întunecată, a fost surprins în carourile A 5-14 5-25 cm. Pe linia carourilor B stratul (7) nu a fost surprins, posibil distrus la momentul construcției bisericii. (8) Sub acest strat, la adâncimea 50-80 cm (Nc) se găsea sol steril, alcătuit dintr-un lut de culoare castanie. Săpătura în această secțiune s-a realizat până la talpa temeliei bisericii vechi la adâncimea 0,95-1,95 m (Nc)/-1,36-1,64 m (Ro).

Obiective descoperite: (1) În timpul cercetării secțiunii 3 între stratul (1) și (2), cum a fost deja menționat, a fost depistat un pavaj de piatră cu lățimea de 2 m, care se suprapunea în unele locuri pe fundația primei biserici de piatră (fig. 6/1; 7/1). Acest pavaj este continuarea pavajului din secțiunea 1. (2) La nivelul de 15-40 cm (Nc) / -11-57 cm (Ro), s-a depistat temelia primei biserici de piatră (fig. 6/2-4). A fost dezvelită porțiunea de nord a laturii vestice cu contraforturile, vestic și nord-vestic din colțul nord-vestic al bisericii. Această porțiune se extindea SE-NV cu 3,1 m și lățimea 1,0 m, se adâncea până la 1,85 m (Nc) / 1,51 m (Ro) atingând în înălțime 1,45 m. Ea era

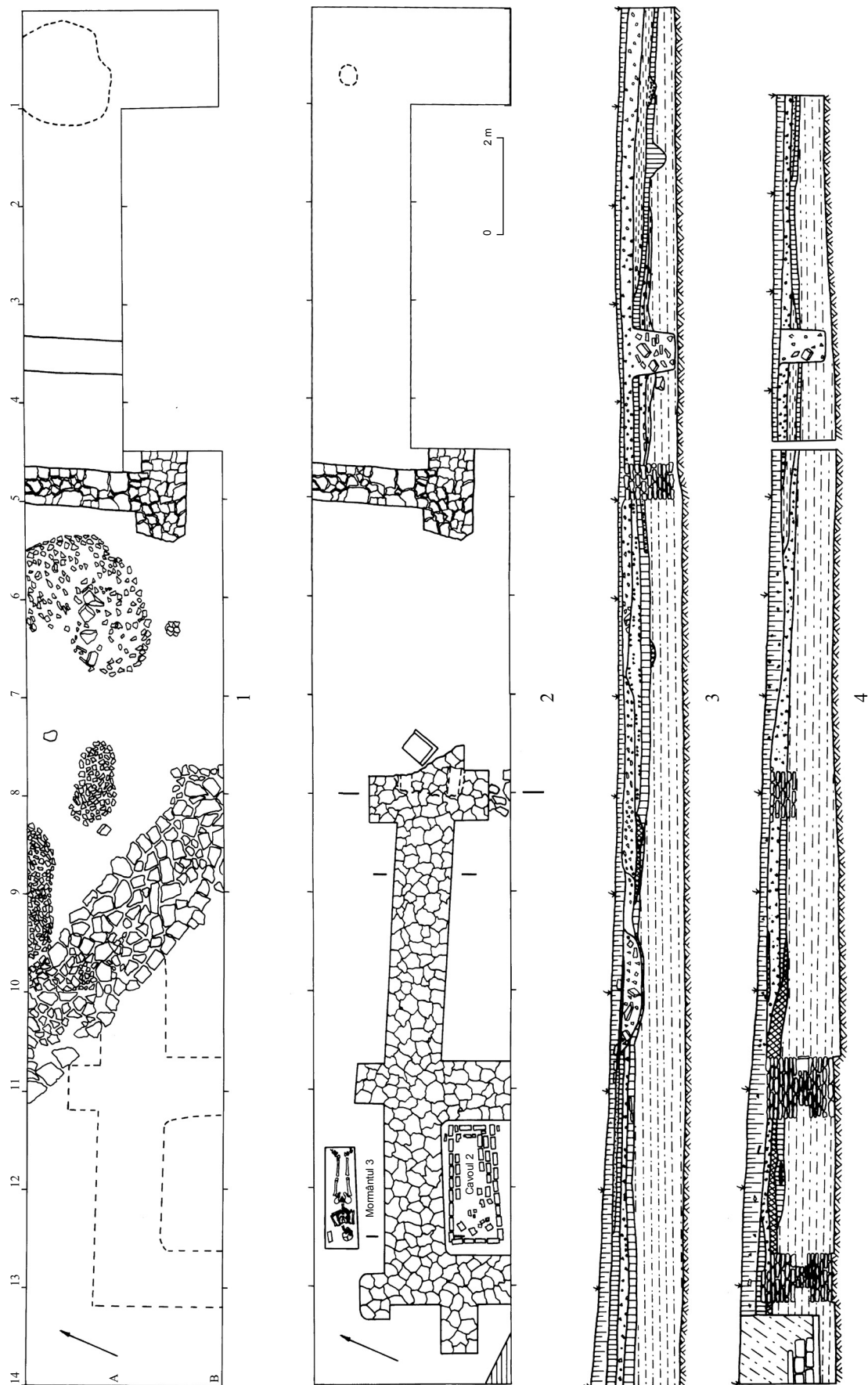

Fig. 6. Mănăstirea Curchi 2006. Secțiunea 3: 1 - planul secțiunii, nivelele I-II; 2 - fundația primei biserici de piatră ctitorite de Sabău, nivelul stratului steril; 3 - stratigrafia profilului nordic; 4 - stratigrafia profilului sudic

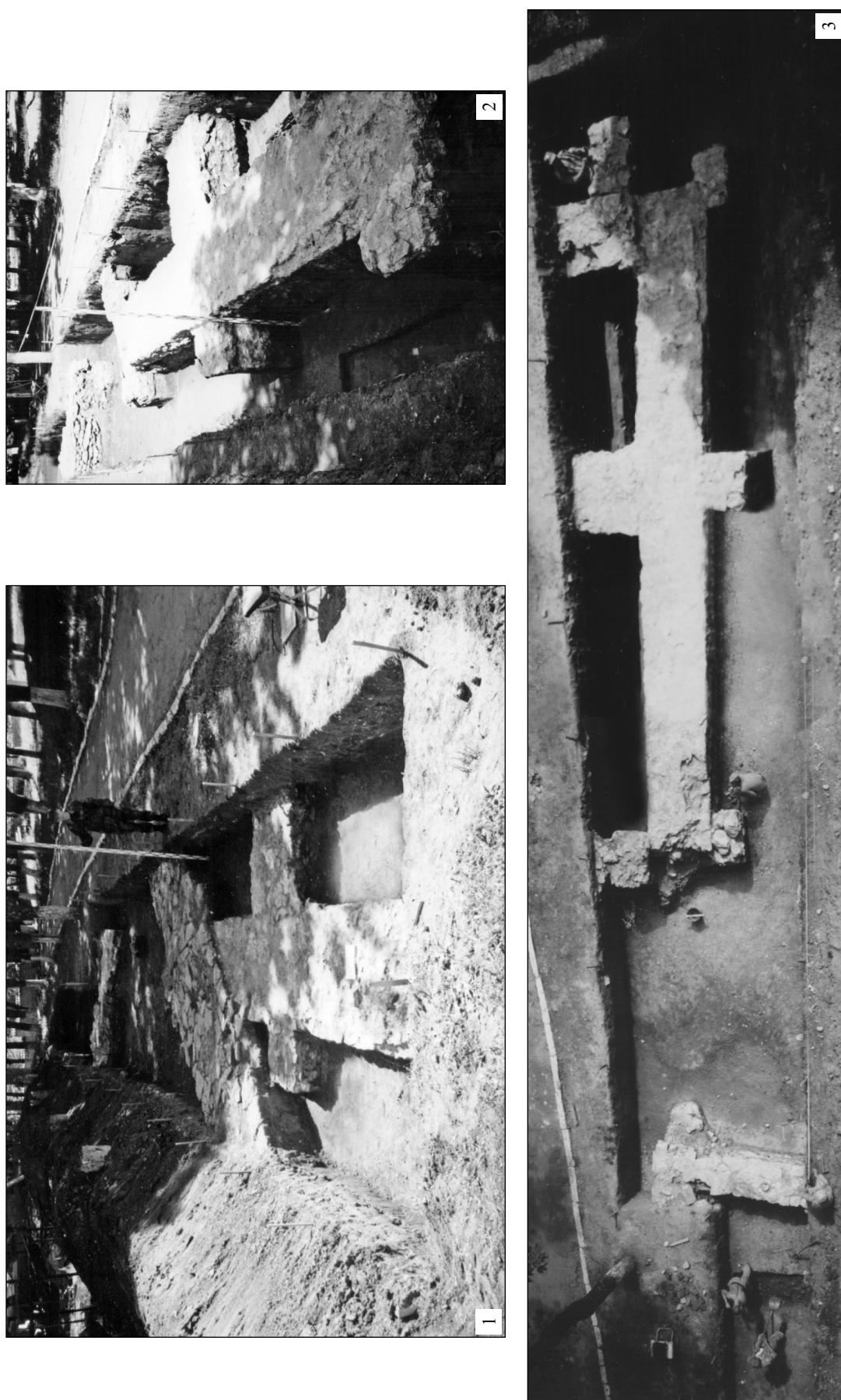

Fig. 7. Mănăstirea Curchi 2006. Fundația primei biserici de piatră ctitorite de Sabău. Secțiunea 3: 1 - nivelul I-III;
2 - fundația (vedere dinspre nord-vest); 3 - fundația (vedere dinspre nord)

alcătuită din piatră de temelie (calcar), la 0,45 – 0,55 m de la talpa temeliei în exterior și 0,55 m în interiorul fundației se aflau lăcașuri orizontale pentru tiranți, cu dimensiunile de circa 30×28 cm și respectiv 25×20 cm. Astfel de lăcașuri pentru tiranți au fost depistate pe tot perimetrul exterior și interior al fundației descoperite.

Porțiunea temeliei, a laturii nordice, care a fost studiată, se extindea de la ESE spre VNV la distanța de 17,35 m și lățimea de 0,9-1,25 m, se adâncea până la 1,65 m (Nc) / 1,61 m (Ro), avea două contraforturi și o fundație alipită perpendicular din exterior, posibil a apsidei de Nord a bisericii. Paralel cu această fundație, la distanța de 2 m spre est, a fost depistat un șanț care după dimensiunile sale corespunde cu adâncimea și lățimea acestei fundații. Posibil că acest șanț este locul temeliei peretelui estic al apsidei de nord. Șanțul era umplut cu strat de construcție.

Segmentul de temelie între contrafortul doi și partea estică a laturii nordice a fundației bisericii nu s-a păstrat, posibil că a fost demolată la momentul construcției bisericii noi.

În partea interioară a bisericii au fost descoperite o porțiune de fundație a zidului dintre pridvor și pronaos, în interiorul pridvorului un cavou (nr. 2) și temelia pilonului dintre pronaos și naos (fig. 7/2-3)

Cavoul nr. 2 (fig. 6/2; 8/2). A fost descoperit la adâncimea cuprinsă între 131 și 178 cm (Ro), este de formă rectangulară cu dimensiunile de 240×107×87 și adâncimea de 47 cm, orientat pe axa VNV-ESE, paralel cu latura nordică a temeliei. Pereții și fundul cavoului au fost făcuți din cărămidă roșie de formă dreptunghiulară cu dimensiunea de 25×12×4 cm. Defunctul nu a fost depistat, posibil că a fost reînvmormântat în timpul demolării lăcașului. Cavoul parțial a fost deteriorat.

În partea exterioară a temeliei bisericii, paralel cu latura de nord a pridvorului a fost descoperit un mormânt nr. 3 (fig. 6/2).

Mormântul 3 (fig. 8/3). Groapa a fost depistată la adâncimea 147 cm (Ro), este de formă rectangulară cu dimensiunile de 220×67×60 și adâncimea de 14 cm, orientată pe axa VNV-ESE. Defunctul era în sicriu de lemn cu dimensiunile 202×64×35 cm, întins pe spate, cu brațele îndoite în cot și amplasate pe piept. Membrele inferioare erau întinse paralel.

În partea stângă a craniului a fost găsită o cărămidă de formă rectangulară cu dimensiunile 25×12×4 cm, de culoare roșie, cu o inscripție zugrăvită cu caractere chirilice vechi – **Vasile He(r)meziu 1814 septembrie 20** (fig. 8/4). De asemenea, în colțurile și părțile laterale ale sicriului au fost depistate opt cuie de fier.

Deoarece defunctul a fost înmormântat lângă biserică, și nu în cimitirul mănăstirii și având pe cărămida de căpătâi inscripția cu numele și prenumele, ce nu e caracteristic pentru călugări, presupunem că el a fost unul din ctitorii bisericii.

Inventar arheologic: în secțiunea 3 au fost depistate un cui de fier, un fragment de pahar de sticlă din perioada modernă, 150 fragmente de ceramică din epoca medievală târzie sau modernă de tipuri diferite, în caroul 11B stratul 2 a fost depistată o monedă de cupru (1 kopejka) Rusia 1904

Secțiunea 4 (fig. 4/S4) a fost trasată pe axa NNV - SSE în porțiunea de teren situată între biserica actuală *Nașterea Maicii Domnului* și havuzul construit în perioada sovietică. Terenul pe care este amplasat havuzul este situat la circa 25 m în fața clădirii stăreției vechi – locul, unde se afla prima biserică din lemn, documentar atestată, pe teritoriul schitului, cea ctitorită de Iordache Curchi, cu hramul „*Sfântul Mare Mucenic Dumitru*”, confirmată prin „*diata*” ctitorului Iordache Curchi, de la 15 octombrie 1775.

Secțiunea inițial a avut suprafața de 20 x 2 m și a fost împărțită în 10 carouri 2 x 2 m, numerotate de nord spre sud. După ce a fost scos stratul vegetal paralel cu carourile 1-3 din partea vestică a fost făcută o anexă din trei carouri.

Stratigrafie: (1) Strat vegetal de cernoziom 15-25 cm (Nc); (2) În carourile 1-2 AB și în carourile 8-10 a fost sesizat un strat de lut galben cu pigmenți de var 5-20 cm; (3) În carourile 1-3 AB urma un strat 15-35 cm de pietriș, moloz, fragmente de cărămizi, strat de construcție; (4) La adâncimea 45-55 cm (Nc) în carourile 1-2 B urma un strat de arsură, cenușă, fragmente de cărămidă arsă secundar, grosimea 3-10 cm, la același nivel în carourile 4-5 a fost sesizat un strat 3-5 cm de var; (5) În carourile 5-10 la adâncimea 20-45 cm urma stratul vechi de călcare, în carourile 1-5 stratul vechi de călcare nu s-a sesizat, posibil distrus în urma lucrărilor de construcție sau amenajării de teren. Mai jos de nivelul 5 continua un strat lutos de culoare castanie. Săpătura a fost adâncită până la sol steril 90 cm (Nc)/- 159 (Ro).

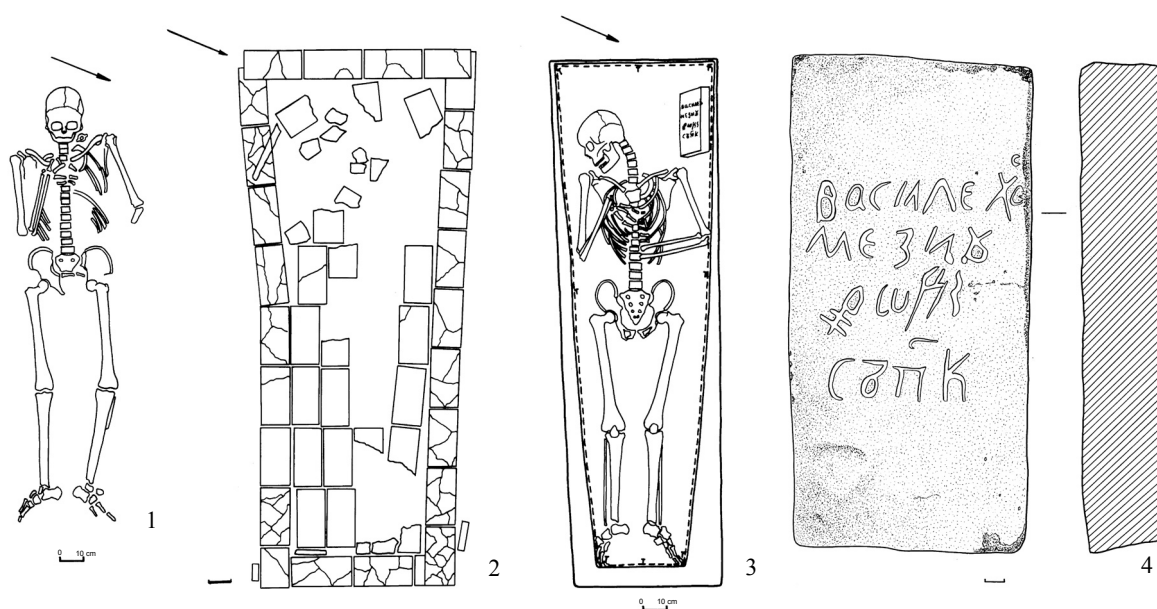

Fig. 8. Mănăstirea Curchi 2006: 1 - mormântul 1 din secțiunea 4; 2 - mormântul 2 - cavou din secțiunea 3; 3 - mormântul 3 din secțiunea 3; 4 - cărămida de căpătâi din mormântul 3.

În timpul cercetării secțiunii 4 în carourile 1A și 1B la adâncimea de 50 cm (Nc)/- 129 cm (Ro) sub stratul de construcție, a fost descoperit mormântul nr. 1 (fig. 8/1). Groapa nu a fost sesizată, defunctul era orientat pe axa VNV-ESE, întins pe spate, cu brațele îndoite în cot și amplasate pe piept. Membrile inferioare erau întinse paralel. Nu a avut inventar.

Posibil că mormântul a fost făcut din partea dreaptă a pridvorului bisericii de lemn.

Urme de alte obiective în această secțiune nu au fost depistate.

Inventar arheologic: în secțiunea 4, au fost depistate opt cuie de fier, 31 fragmente de ceramică din epoca medievală târzie sau modernă de diferite tipuri (fig. 11/ 2,4-5)

Secțiunea 5 (fig. 4/S5) a fost trasată pe axa NNV - SSE în porțiunea de teren situată între clădirea chiliilor (fig. 4/13) și drumul de asfalt din curtea mănăstirii. Secțiunea a avut suprafața de 8×4 m și a fost împărțită în opt carouri 2×2 m, numerotate de nord spre sud.

Stratigrafie: (1) Strat vegetal de cernoziom amestecat cu pietriș și resturi de construcție 20-40 cm (Nc); (2) continua un strat lutos de culoare castanie. Săpătura a fost adâncită până la lut steril 100 cm (Nc)/- 52 cm (Ro).

Obiective descoperite în timpul cercetării secțiunii 5; (1) În caroul 2B la adâncimea de 35 cm (Nc) a fost depistată o groapă circulară cu diametrul 50 cm și adâncimea 37 cm. Umplutura gropii strat de construcție; (2) În caroul 3B, la adâncimea de 20 cm sub stratul vegetal a fost sesizată o groapă de forma rectangulară cu colțurile rotunjite, cu dimensiunile 100×50 cm și adâncimea de 105 cm, umplutura gropii strat de cernoziom.

Inventar arheologic: în secțiunea 5 au fost depistate două fragmente de lacăt din fier, un fragment de cahla de ceramică, culoare roșie cu ornament vegetal (fig. 11/ 9), 14 fragmente de ceramică din epoca medievală târzie sau modernă de diferite tipuri.

Secțiunea 6 (fig. 4/S6) a fost trasată pe axa ENE-VSV lângă latura estică a bisericii *Nașterea Maicii Domnului*, a avut suprafața de 2 x 1,2 m, săpătura a fost adâncită în sol steril până la talpa temeliei bisericii, adâncimea 3 m (Nc)/-2,42 m (Ro).

A fost fixată următoarea stratigrafie: (1) Strat vegetal 5-7 cm; (2) Strat 96-140 cm alcătuit din mortar, moloz, piatră, cărămidă, nisip – strat de construcție; (3) Lut purtat de culoare galbenă 6-26 cm; (4) Strat de sol de culoare brună-închis (arsură) îmbibat cu cenușă și cărbune de lemn 5-45 cm; (5) Strat de umplutură de piatră –23-55

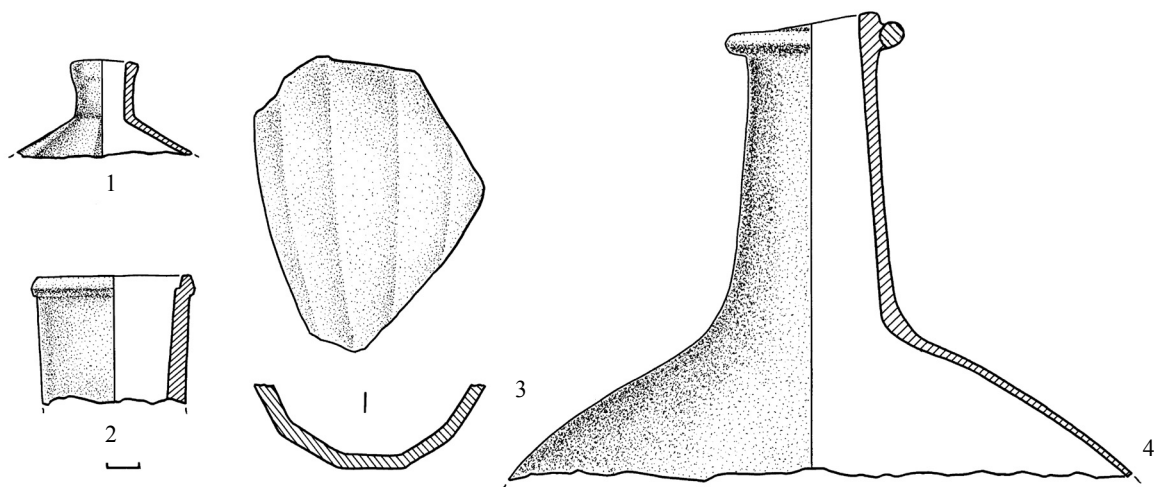

Fig. 9. Mănăstirea Curchi 2006. Obiecte din sticlă: 1, 2 - secțiunea 1; 3, 4 - sondaj 9.

cm; (6) Strat de lut purtat de culoare brună 28-63 cm; (7) Strat de lut steril 6-60 cm; (8) Nisip steril 5 cm până la tapă fundației.

Inventar arheologic: nu a fost depistat.

Secțiunea 7 (fig. 4/S7) a fost trasată pe axa ENE-VSV în porțiunea de teren situată între biserica actuală *Nașterea Maicii Domnului* și latura sudică a havuzului.

Secțiunea a avut suprafața de 16×4 m. și a fost împărțită în 16 carouri 2×2 m, numerotate de la Vest spre Est. Carourile 1A și 1B se anexau, respectiv, cu carourile 2A și 3A a secțiunii 4.

Stratigrafie: (1) Strat vegetal de cernoziom 5-50 cm (Nc); (2) Sub stratul (1) a fost sesizat un strat de lut galben 15-30 cm; (3) În carourile 6-8 AB urma un strat 3-5 cm de nisip; (4) La adâncimea 20-60 cm (Nc) urma un strat de sol cenușiu cu urme de gunoi de construcție, pietriș. La acest nivel în carourile 5-7 AB a fost dezvelită o aglomerație de pietriș de formă neregulată 10-15 cm; (5) La adâncimea 45-90 cm urma un strat lutos steril de culoare castanie. Săpătura a fost adâncită până la 95 cm (Nc)/- 204 cm (Ro).

Urme de alte obiective în această secțiune nu au fost depistate.

Inventar arheologic: în secțiunea 5 au fost depistate un fragment de vas de sticlă, două fragmente de sticlă de geam de culoare albastră ornamentată, 114 fragmente de ceramică din epoca medievală târzie sau modernă de diferite tipuri (fig. 11/6, 8; 12/1, 3-5, 7-9).

Secțiunea 8 (fig. 4/S8) a fost trasată pe axa NE-SV lângă latura nordică a bisericii *Nașterea Maicii Domnului*, a avut suprafața de 2,0×1,2 m, săpătura a fost adâncită în sol steril până la tapă temeliei bisericii, adâncimea 2,95 m (Nc)/- 3,30 m (Ro).

A fost fixată următoarea stratigrafie: (1) Strat vegetal 5-10 cm; (2) Strat 90-120 cm alcătuit din mortar, moloz, piatră, cărămidă, nisip – strat de construcție; (3) strat de sol lutos de culoare brună-închis 170-190 cm; (4) Nisip steril 5-10 cm până la tapă fundației.

Inventar arheologic: nu a fost depistat.

Secțiunea 9 (fig. 4/S9) a fost trasată pe axa SV-NE lângă latura vestică a bisericii *Nașterea Maicii Domnului*, din partea stângă a pridvorului actual, a avut suprafața de 2,0×1,2 m, săpătura a fost adâncită în sol steril până la tapă temeliei bisericii, adâncimea 2,65 m (Nc)/-2,90 m (Ro).

A fost fixată următoarea stratigrafie: (1) Strat vegetal 5-10 cm; (2) Pavaj de cărămidă roșie 4 cm; (3) Strat de nisip galben la baza pavajului 3-5 cm; (4) Strat 90-100 cm alcătuit din mortar, moloz, piatră, cărămidă, nisip – strat de construcție; (5) Strat de lut purtat de culoare brună-închis 55-90 cm; (6) Strat de lut steril 30-60 cm; (7) Nisip steril 5 cm până la tapă fundației.

Inventar arheologic: nu a fost depistat.

Sondaje (fig. 4/Sd 1-12). Cum a fost menționat anterior, pentru expertizarea stării actuale a fundațiilor și verificarea situației stratigrafice a diferitor lăcașuri și edificii din Complexul monastic

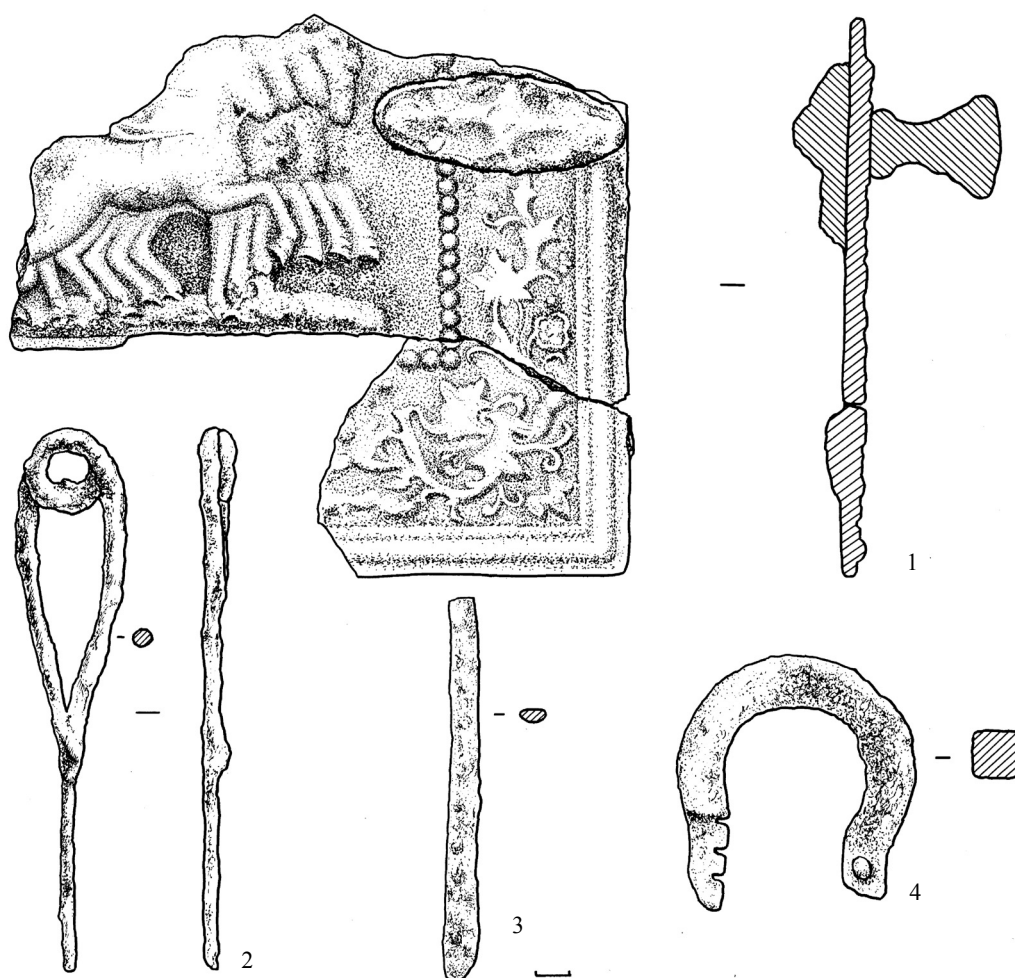

Fig. 10. Mănăstirea Curchi 2006. Obiecte din fier: 1 - secțiunea 1; 2-4 - sondaj 9.

Curchi au fost efectuate 12 sondaje cu dimensiunile 1x1 m și adâncimea corespunzător tălpii temeliilor.

Deoarece sondajele au avut un caracter pur tehnic, descrierea lor nu a fost prezentată.

Inventar arheologic: a fost depistat în următoarele sondaje.

Sondajul 6 (fig 4/Sd 6) un fragment de vas de sticlă, 47 fragmente de ceramică din epoca medievală târzie sau modernă de diferite tipuri.

Sondajul 9 (fig 4/Sd 9) patru fragmente de vase de sticlă (fig. 9/3-4), un fragment de sticlă de geam, două unelte de fier (fig. 2/2-3), un fragment de lacăt de fier (fig. 10/4), 26 fragmente de ceramică din epoca medievală târzie sau modernă de diferite tipuri (fig. 11/1; 13/1,4).

Sondajul 10 (fig 4/Sd 10), 45 fragmente de ceramică din epoca medievală târzie sau modernă de

diferite tipuri (fig. 12/2,6,10; 13/2-3, 5-8, 10-11; 14/1-6; 7/1,4).

Pe lângă materialele arheologice depistate în secțiuni și sondaje, au fost descoperite, lângă biserica „Sf. Dumitru”, două tuburi din ceramică de la conducta de apă (fig. 15/2-3). După spusele localnicilor, această conductă funcționa încă din sec. XVIII și era construită de la un izvor din vârful dealului vestic din preajma mănăstirii. Izvorul funcționează și în prezent.

Cercetările arheologice efectuate în vara anului 2006 la mănăstirea Curchi au confirmat încă o dată datele parvenite din izvoarele scrise cu privire la evoluția istorică a acestui sfânt lăcaș. Investigatiile făcute au demonstrat că mănăstirea Curchi s-a prezentat în vreme nu numai ca lăcaș al Domnului, dar și ca important centru de organizare social-gospodărească și culturală, datorită acestui fapt obținând importanță în cadrul Patrimoniului Național.

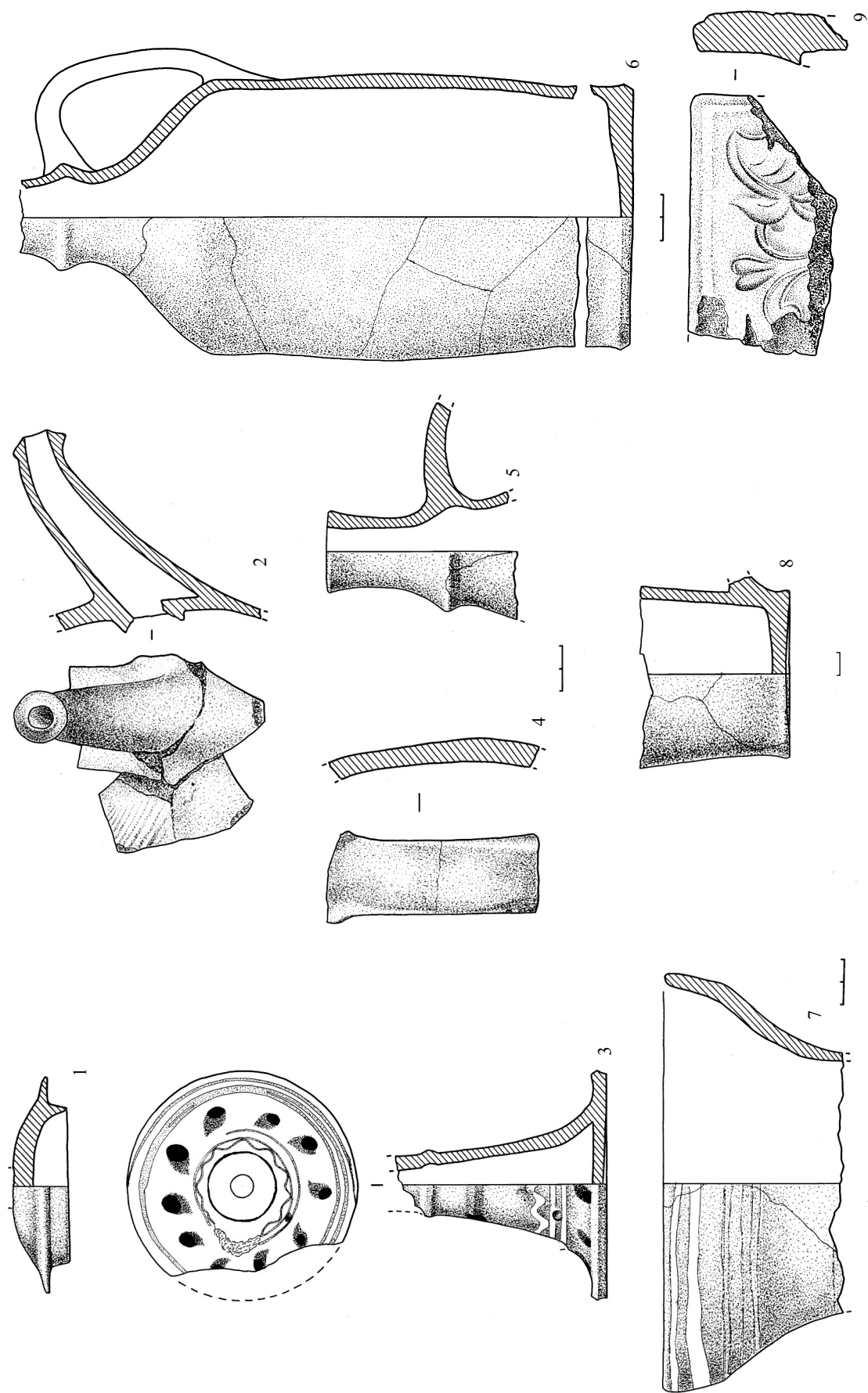

Fig. 3. Mănăstirea Curchi 2006. Material ceramic: 1 - sondaj 9; 2, 4, 5 - secțiunea 4; 6, 8 - secțiunea 7; 3, 7 - secțiunea 1; 9 - secțiunea 5.

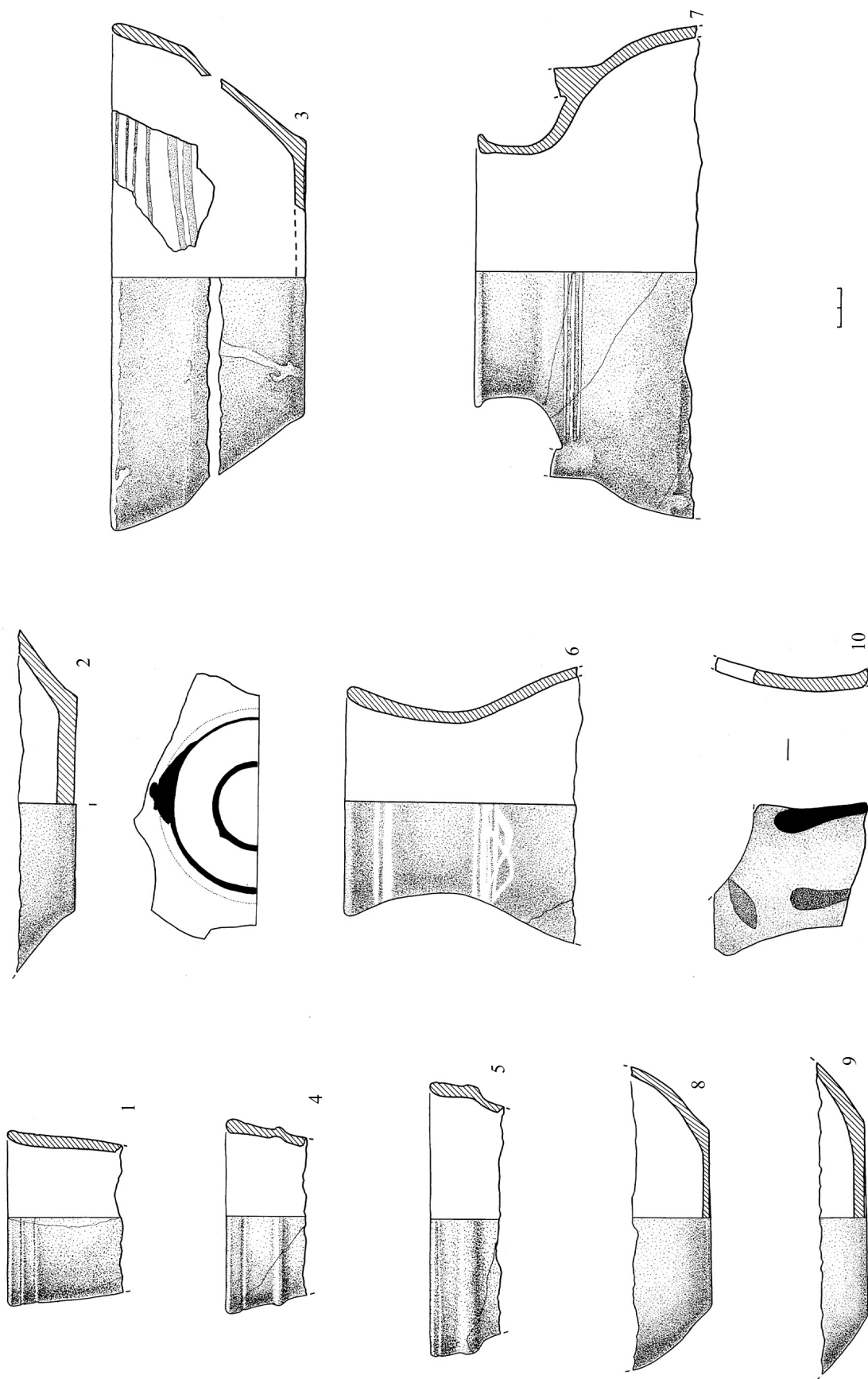

Fig. 12. Mănăstirea Curchi 2006. Material ceramic: 1, 3, 4, 7-9 - secțiunea 7; 2, 6, 10 - sondaj 10.

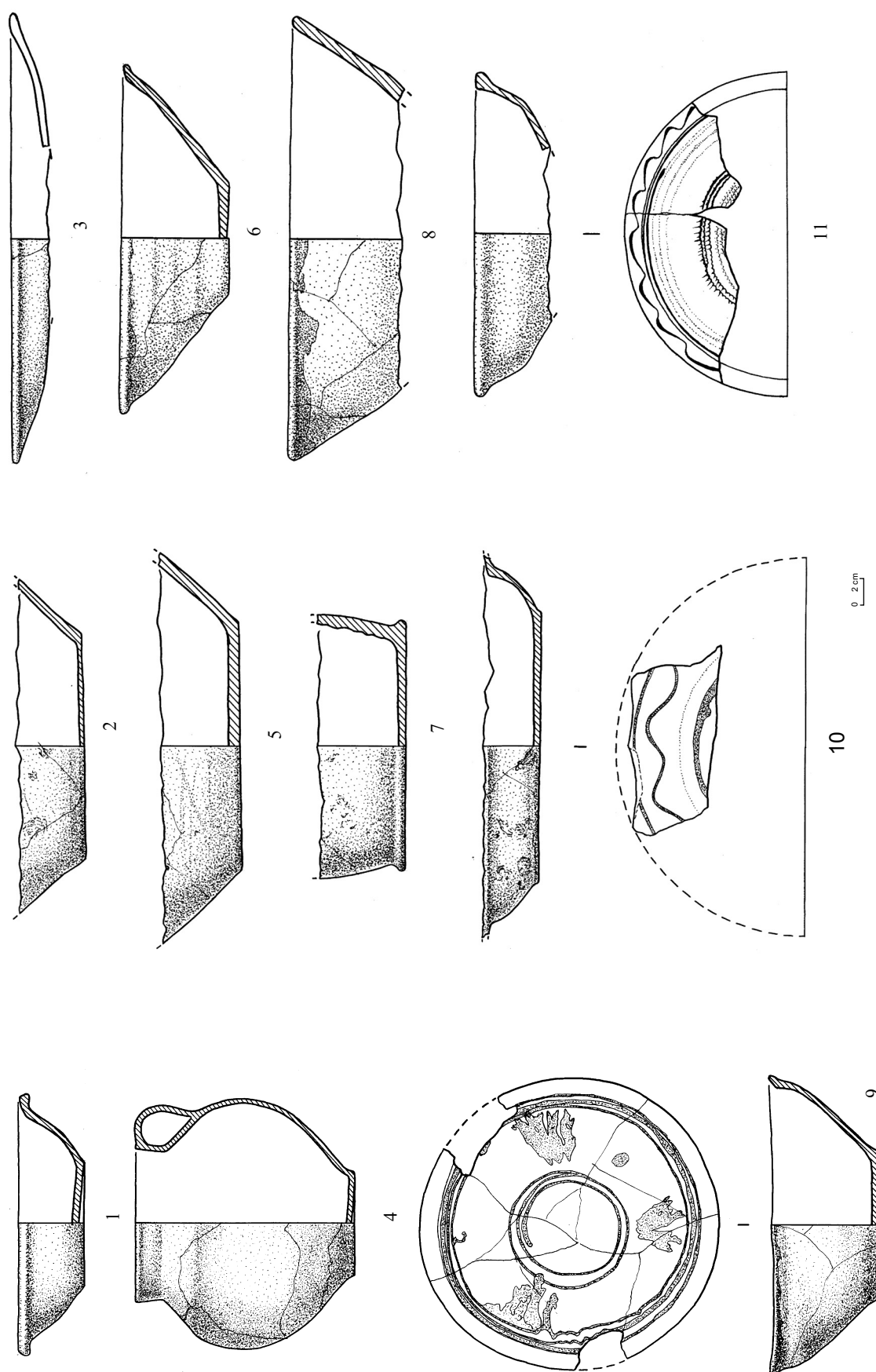

Fig. 13. Mănăstirea Curchi 2006. Material ceramic: 1, 4 - sondaj 9; 2, 3, 5-8, 10, 11 - sondaj 10; 9 - secțiunea 1.

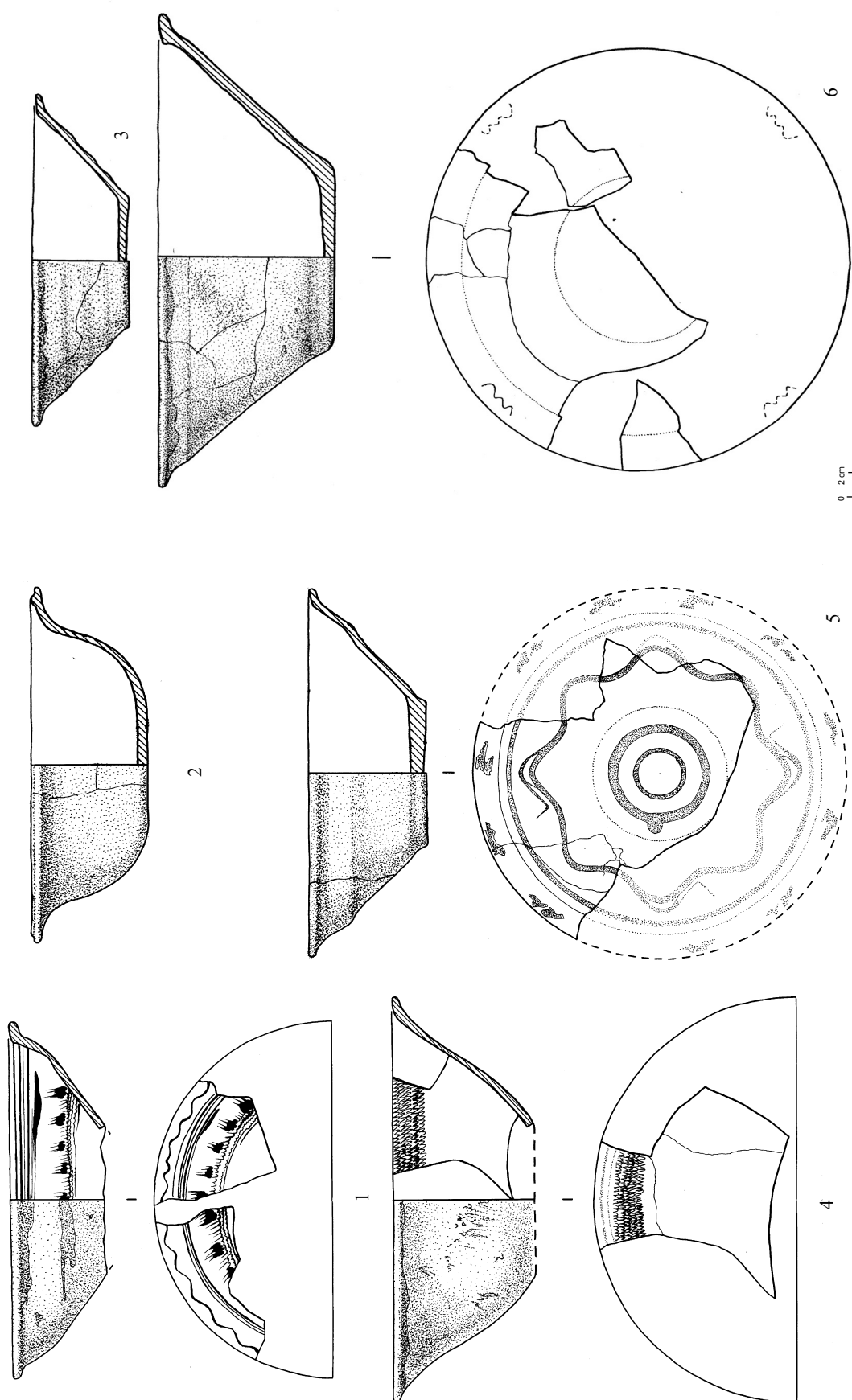

Fig. 14. Mănăstirea Curchi 2006. Material ceramic: 1-6 - sondaj 10.

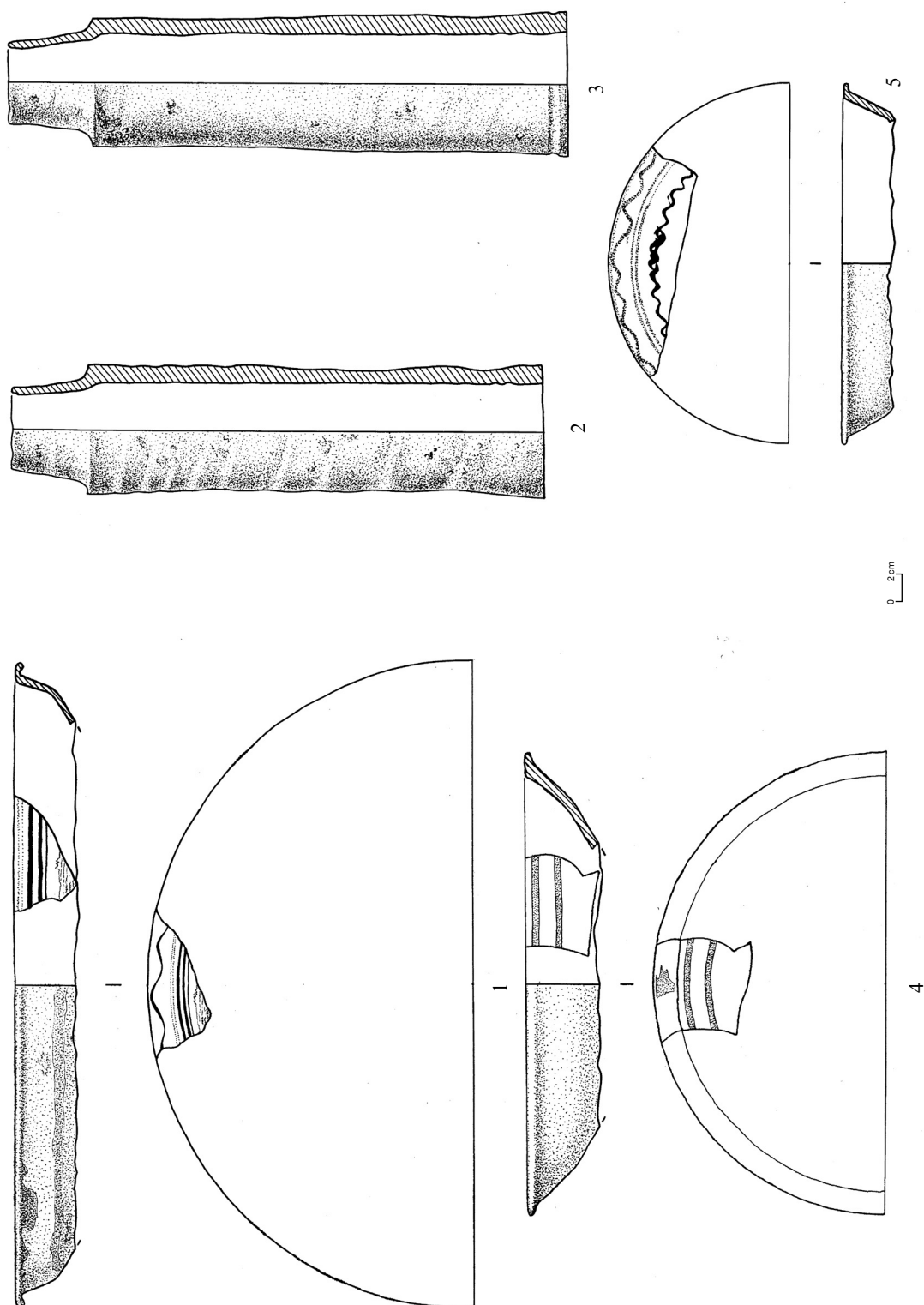

Fig. 15. Mănăstirea Curchi 2006. Material ceramic: 1,4 - sondaj 10; 2,3 - descoperiri întâmplătoare de lângă biserica "Sf. Dumitru"; 5 - secțiunea 1.

Bibliografie

- Anuarul 1922:** Anuarul Eparhiei Chișinăului și Hotinului (Basarabia), 1922, 2-7.
- Berechet, 1926:** Șt. Berechet, Mănăstirile, Basarabia. Monografie sub îngrijirea d-lui Ștefan Ciobanu (Chișinău 1926).
- Ciocanu 1999:** S. Ciocanu, Teodor Sabău – ctitor al mănăstirii Curchi, din județul Orhei. Arta '98, Chișinău 1998, 55-61
- Mirza 1937:** A. Mirza, Monografia mănăstirii Curchi. Teză de licență (Chișinău 1937).
- Puiu 1919:** V. Puiu, Monăstirile basarabene (Chișinău 1919).
- Tomescu 1929:** C. Tomescu, Acte de la mănăstirea Curchi (jud. Orhei). Arhivele Basarabiei 3, 1929, 98-113.
- Берг 1993:** Л.С. Берг, Бессарабия. Страна-Люди-Хозяйство (Кишинёв 1993).
- Ганицкий 1896:** М. Ганицкий, Курковский Рождество-Богородичный Мужской монастырь. Кишиневские Епархальные Ведомости 16, 1883.
- Защук 1862:** А. Защук, Материалы для географии и статистики России. Бессарабская область. ч. II (Санкт-Петербург, 1862).
- Крушеван 1903:** П. Крушеван, Бессарабия (Москва 1903).
- Михалевич 1896:** Е. Михалевич, Курковский монастырь в Бессарабии. Кишиневские Епархальные Ведомости 8, 1896.

Curchi monastery.

Its history and results of the archeological salvage operations conducted in 2006.

Abstract

The present article presents history of appearance and development of the Curchi monastery, national monument. The authors tried to reflect the time evolution of the sanctum cloister based on legends about origin of the title, records confirming establishment of the monastery, its development and period of prosperity and also results of archeological researches. Characteristics of time changes in respect to architectural, household, conditions of life of the monastery attendants is given in the article.

List of illustrations:

- Fig. 1. Plan of the Curchi monastery made by L. Losinskiy in 1863-1865.
- Fig. 2. 1 - View of the Curchi monastery (beginning of the 20th c.); 2 - cells belonging to higher orders of clergy of the „St. Demeter” winter church of the Curchi monastery (beginning of the 20th c.).
- Fig. 3. 1 - View of the „Birth of the Blessed Virgin Mary” Church of the Curchi monastery (beginning of the 20th c.); 2 - central gates of the Curchi monastery (20s of the 20th c.)
- Fig. 4. Plan of the monastery according to the cadastre of 2006: 1 - „All Saints” church; 2 - metropolitan’s residence; 3 - refectory; 4 - post office; 5 - „St. Nicholas” church; 6 - cells; 7 - household buildings; 8 - fountain; 9 - administrative building; 10 - „St. Demeter” church; 11 - „Birth of the Blessed Virgin Mary” Church; 12 - library-museum; 13-15 - cells; 16 - hotel; 17 - household buildings; 18 - spring.
- Fig. 5. 1 - View of the Curchi monastery, 2006. 2 - restoration of the „Birth of the Blessed Virgin Mary” Church. Excavation 3.
- Fig. 6. Curchi monastery, 2006. Excavation 3: 1 - plan of the excavation on levels 1 and 2. 2 - foundation of the first stone church (Teodor Sabau was its founder) on the sterile level; 3 - stratigraphy of the northern profile; 4 - stratigraphy of the southern profile.
- Fig. 7. Curchi monastery, 2006. Excavation 3: 1 - stone paving and foundation of the first stone church (western view); 2 - foundation (northwest view); 3 - foundation (northern view).
- Fig. 8. Curchi monastery, 2006: 1 - burial 1, excavation 4; 2 - burial 2, burial vault from the excavation 3; 3 - burial 3, excavation 3; 4 - brick with inscription from the burial.
- Fig. 9. Curchi monastery, 2006. Glass finds: 1-2 - excavation 1; 3-4 - prospect-hole 9.
- Fig. 10. Curchi monastery, 2006. Iron finds: 1 - excavation 1; 2-4 - prospect-hole 9.
- Fig. 11. Curchi monastery, 2006. Ceramics: 1 - prospect-hole 9; 2, 4, 5 - excavation 4; 6, 8 - excavation 7; 3, 7 - excavation 1; 9 - excavation 5.
- Fig. 12. Curchi monastery, 2006. Ceramics: 1, 3, 4, 7-9 - excavation 7; 2, 6, 10 - prospect-hole 10.
- Fig. 13. Curchi monastery, 2006. Ceramics: 1, 4 - prospect-hole 9; 2, 3, 5-8, 10, 11 - prospect-hole 10; 9 - excavation 1.
- Fig. 14. Curchi monastery, 2006. Ceramics: 1-6 - prospect-hole 10.

Fig. 15. Curchi monastery, 2006. Ceramics: 1, 4 - prospect-hole 10; 2, 3 - accidental finds, ceramic water pipes found nearby „St. Demeter” Church; 5 - excavation 1.

Курковский монастырь.

Его история и результаты археологических спасательных работ 2006 года

Резюме

Целью данной статьи является представление истории появления и развития Курковского монастыря, являющегося памятником Национального Достоинства. Начиная с легенд о происхождении названия, письменных источников, подтверждающих основание монастыря, его развития и периода процветания, а также основываясь на результатах археологических исследований, авторы пытались максимально достоверно отобразить эволюцию во времени этой святой обители. В статье также дана характеристика изменений во времени с точки зрения архитектурных, хозяйственных и бытовых условий служителей монастыря.

Список иллюстраций:

Рис. 1. План Курковского монастыря выполненного архитектором Л. Лозинским в 1863-1865 годах.

Рис. 2. 1 - Вид Курковского монастыря (нач. XX века); 2 - архирейские кельи зимней церкви «Св. Дмитрия» Курковского монастыря (нач. XX века).

Рис. 3. 1 - Вид церкви «Рождества Богородицы» Курковского монастыря (нач. XX века); 2 - центральные ворота Курковского монастыря (20-е годы XX века).

Рис. 4. План Курковского монастыря согласно кадастра 2006 года: 1 - церковь «Всех Святых»; 2 - резиденция митрополита; 3 - трапезная; 4 - почта; 5 - церковь «Св. Николая»; 6 - кельи; 7 - хозяйственные постройки; 8 - фонтан; 9 - административный корпус; 10 - церковь «Св. Дмитрия»; 11 - церковь «Рождества Богородицы»; 12 - библиотека-музей; 13-15 - кельи; 16 - гостиница; 17 - хозяйственные постройки; 18 - родник.

Рис. 5. 1 - Вид Курковского монастыря 2006 года; 2 - реставрация церкви «Рождество Богородицы».

Рис. 6. Курковский монастырь 2006. Раскоп 3: 1 - план раскопа на уровне 1-2 штыка; 2 - фундамент первой каменной церкви (основателем которой был Теодор Сабэу) на уровне стерильного слоя; 3 - стратиграфия северного профиля; 4 - стратиграфия южного профиля.

Рис. 7. Курковский монастырь 2006. Раскоп 3: 1 - каменная вымостка и фундамент первой каменной церкви (основателем которой был Теодор Сабэу) на уровне 1-3 штыка (вид с запада); 2 - фундамент (вид с северо-запада); 3 - фундамент (вид с севера).

Рис. 8. Курковский монастырь 2006: 1 - погребение 1, раскоп 4; 2 - погребение 2, склеп из раскопа 3; 3 - погребение 3, раскоп 3; 4 - изголовный кирпич с надписью из погребения 3.

Рис. 9. Курковский монастырь 2006. Находки из стекла: 1-2 - раскоп 1; 3-4 - шурф 9.

Рис. 10. Курковский монастырь 2006. Находки из железа: 1 - раскоп 1; 2-4 - шурф 9.

Рис. 11. Курковский монастырь 2006. Керамический материал: 1 - шурф 9; 2, 4, 5 - раскоп 4; 6, 8 - раскоп 7; 3, 7 - раскоп 1; 9 - раскоп 5.

Рис. 12. Курковский монастырь 2006. Керамический материал: 1, 3, 4, 7-9 - Раскоп 7; 2, 6, 10 - Шурф 10.

Рис. 13. Курковский монастырь 2006. Керамический материал: 1, 4 - шурф 9; 2, 3, 5-8, 10, 11 - шурф 10; 9 - раскоп 1.

Рис. 14. Курковский монастырь 2006. Керамический материал: 1-6 - шурф 10.

Рис. 15. Курковский монастырь 2006. Керамический материал: 1-4 - шурф 10; 2, 3 - случайные находки, керамические водопроводные трубы, найденные вблизи церкви «Св. Дмитрия»; 5 - раскоп 1.

23.02.2007

Valeriu Bubulici, Muzeul Național de Arheologie și Istorie a Moldovei, str. 31 August, 121-A, MD-2012 Chișinău, Republica Moldova, e-mail: vbubulici@mail.ru;

Mihai Onilă, Muzeul Național de Arheologie și Istorie a Moldovei, str. 31 August, 121-A, MD-2012 Chișinău, Republica Moldova